



ગીતો અને ગઝલો ★

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૌપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૨૭૧૭૮

કિંમત ૧-૪-૦

ગ્રંથનામ ગાત્રી અને ગાત્રી

વર્ગિક ૬- : ૪

# સાબરસ

( ગીતો અને ગઝલોનો સંગ્રહ )

: કવિ :

‘અમીન આઝાદ’

આવૃત્તિ પહેલી  
૧૯૪૭

પ્રત  
૧૦૦૦

મૂલ્ય રૂ. સવા

પ્રાપ્તિસ્થાન :

અમીન આઝાદ  
બહરી રોડ-મુલત

સુરત વિશિષ્ટ શ્રીમાર્ગ  
અમદાવાદ  
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

**FOR**  
**WOOLLEN, COTTON, SILK,**  
**ART-SILK AND FANCY CLOTH**

Please Visit

**'GIVE AND TAKE STORES'**

(HOUSE FOR QUALITY FABRICS)

**M. D. ALI, JINNAH ROAD, (Chowk Bazar)**  
**SURAT.**

RELIABLE QUALITIES

- Suitings-Shirtings ● Ladies Dress fabrics
- Furnishing fabrics ● Fancy cloth.

દુનિયાની ખાસ અભયળીઓની એક, તે હિંદુસ્તા-  
નનો 'તાજમહાલ', જેવી રીતે પ્રખ્યાત છે  
તેવી જ રીતે સુરતના તાજમહાલ સોહા  
ફેક્ટરીના સર્વ શ્રેષ્ઠ પીણાં પ્રખ્યાત  
ને લોકપ્રિય થઈ ચૂક્યા છે.

સોહા એરેન્જ, જીજરનીર, પાહાએપલ  
કુદ્દી, આધરકીમ, કોલ્ડીક વિ. માટે

— પ ધા રો —

**'તાજમહાલ' ડેપો**

અંપાખઝાર સુરત.



કલકીમ કલકી



કલકીમ કલકી

ઉનાળામાં ઉષ્ણતાથી ઉકલી ઉઠેલાઓ

\* માટે \*

શિતળતાની મોજ માનવા

‘હજુરી’નાં પીણાંઓ

● સર્વોત્તમ છે. ●

એટલેજ

દરેક જગ્યાએ હજુરીનાં જ પીણાંઓ  
માટે આગ્રહ થાય છે.

હજુરી સો ડા ફેક્ટરી

સલ્વતપુરા રોડ, સુરત.

## Adamali Esufali Rangwala

Hardware, Colours, Oil paint,  
Varnish & Brush Merchant.

Opp. Clock Tower

Near Alaya's Wadi, SURAT.

આદમઅલી ઇસુફઅલી રંગવાલા

ઇમારતને લગતો લોખંડ તથા પીત્તળનો હરેક જાતનો

સામાન, બેલતેલ, સફેદો, ગ્રસ, વારનીસ અને

કાચા તથા પાકા રંગના વેપારી.

કલોક-ટાવર, અલાયાની વાડી પાસે, સુરત.

## ધી હબીબ ઈન્સ્યુરન્સ કં. લી.

જિંદગીનો વિમો એ સૌથી સલામતભર્યું રોકાણ છે.

જિંદગી, આગ, અકસ્માત, મરીન, મોટર વ્હીકલ્સ તેમજ

હરેક જાતના વિમાને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે.

મળે:-મુ છા લા પ્ર ધ ર્સ

કલોક ટાવર, સુરત

હકિણ શુજરાતના ચીફ ઓફિસરના ઇઝર્સ

ધી હબીબ ઈન્સ્યુરન્સ કં. લી.

થોડા લાગવગવાલા માણસોને સારામાં સારી થરતે

એજન્ટ તરીકે નીમવાના છે. મળે:-મુ છા લા પ્ર ધ ર્સ

## એ એલ

લેખક : સુરજી, પ્રાધ્યાપક

મોહનલાલ પાર્શ્વતિશંકર દવે

(એમ. એ. એલ. એલ. બી.)

દીવાળીના દિવસે આવ્યા અને ગયા. એ દીવાળીના દીપકો  
ધનવાનોના પ્રા-દોને બલે દીપ વે! પીતે અને ગઝલોના આ  
સંમ્રક 'સમરમ'ને પ્રકટ કરતા બાઈ 'અમીન આઝાદ'ને એ  
દીવાળી આજે ગાળી શકતી નથી. ગુલામીની ગમગીનીમાં  
અ કારિલા એવના જિનને તો ને. બગારી-ડી એ, એ કહે છે:

‘ફક્ત આજની જાણે આજનો તો

આજ સંસ્કૃતિ ગાળી ગઈ દિવાળી.’

આ આજના જાણે નુસી ગયા નાતી ત્યાં મુધી દિંદુઓ  
બાઈ હોય આજના પાત્ર મુજબનાતી બાઈ ઈથી દરખાવ,  
બાઈ અમીન આઝાદ તો

‘ગુલામીને ગુલામો જૂઠા : તડેવાર પાકી છે.’

એ ને : થયા : પીતે ગાળા નયનાતી આ દેશની જનતાને  
એમનું ઉદ્દોષાવ : કે કે

‘સૌ પદ્મ મુસ્લિમના દિલના એ મનબેદો દેશાવી દો  
જૂઠી ગયા માગવ માતવતા એ માતવતા સમજાવી દો  
ના બાઈ મળે જે બાવીમાં એ બાવીને ગુંગળાવી દો  
ઉજાગળા મને જૂમ મારતની કઈ એવું બાવી બનાવી દો  
આઝાદ કરીથી મારાં બરતના વીર બનાવી દો.’

અત્યારે-હાતામાં તો આપણા હાત કેવાં છે !

‘અમારા હાત અવા હાત છે જેવાત જેવા છે  
અમારી આજમા પણ હંગ તો ગઈ કાલ જેવા છે.  
જીવિત મુદીઓ જેવા દિંદના ધન્સાન છે બાઈ  
ને દિંદુસ્તાન મોટું એક કાલસ્તાન છે બાઈ.’

આ આપણી જે દુર્દશા છે—

‘બસો વર્ષનો રોગ છે એ પુરાણો’

દર્દની દવા દાખવતી રચના આ સંગ્રહને માખરં વિરાજે છે:—

‘ભારત મારો દેશ, વિદેશી; ભારત મારો દેશ  
તારો, તારો દેશ, વિદેશી; ભારત મારો દેશ’

ભારત તો મારો દેશ છે, તારો તે તારો જે દેશ (બ્રિટન)  
તે જ તારા, દેશની કુચાલિયત તારે લીધે છે, રૂબરૂની  
ખામીઓ તારે લીધે છે, અને

‘તારાથી છે કલેશ, વિદેશી; ભારત માને દેશ’

વખત ઝડપથી બદલાતો જાય છે. ‘વિદેશી’એ ગાંસડાં  
પોટલાં બાધવા માંડ્યા છે. પોતાની વિદ્યાર્થી નિઃશ્વસ સમય  
ખજા એણે જાહેર કરી દીધા છે. આઝાદી જાણે આપણે કંઈ  
આવી પકડેલી છે. માત્ર ‘અમીન આઝાદ’ને હરખાતા સમય  
ચોક્કસ નજીક આવતો જાય છે છતાં અમદાવાદ, મુળાઈ,  
બિદાર, પંજાબ, એમ સ્થળે સ્થળે રતાં રમજાણા વિષે આપણે  
શું કહેવું? ભાર્ત અમીનનું હૃદય એ હુલ્લડાવી કકળા ઉઠે છે, એ  
વિલાપ કરે છે, અને બગતો છગરયા હુલ્લડખોરોને એ નીચલી  
કવિતા અર્પણ કરે છે:

‘છો દેશને માથે પાપ સમા, હે ધાતકી પાપી! ખૂબ હસો!  
હા! ધર્મને નામે અધર્મીઆ! એકમેકને કાપી ખૂબ હસો!

... ..

‘હિંદુત્વ’ને દાનિ પકે ચાડી, ‘ઈસ્લામ’ની શાનને શરમાવી,  
હે ‘રામ’ ‘રહીમ’ને બજનારાં! એ બંનેને કાપી ખૂબ હસો!’

ભાર્ત ‘અમીન આઝાદ’ સાચા મુસલમાન છે. ‘મહાશુજ-  
રાત ગઝલ મંડળ’ના અગ્રણી કાવ્યવાહક તરીકે ઉત્સાહ અને  
ખંતથી એ ઉપયોગી સેવા બજાવી રહ્યા છે. એમના છુદ્દ



અવાજથી સ્વરચિત મઝલો માધને અનેક નર-નારીઓને એમણે પ્રકુલ કયાં છે અનેક મંડળો પોતાના મેળાવડામાં એમને નિમંત્રીને મેળાવડાને સફળતા આપી શક્યાં છે, સુરતના નારી-વૃન્દે પણ એમની સુજનતાનો લાભ પૂરતા પ્રમાણમાં મેળવ્યો છે, અને મુશાળેરાઓ તો સુરતના જ નહીં. પણ ગુજરાતભરના એમનાં કવનોથી ગાજી લેવા છે. ગઝલ મંડળના માસિક સંમેલનોમાં ઊગતા કવિઓને પ્રોત્સાહન તથા મૂલન આપીને હિસ્તાદ તરીકેનું ગૌરવ એમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે. ગઝલ સાહિત્યનો એમણે પ્રચાર કર્યો છે. ઇતર પદ્યારનાં ગીતો પણ એમણે રચ્યાં છે. એ ગીતો અને ગઝલોનો સંગ્રહ આજે ‘સમરસ’ તરીકે પ્રકટ થાય છે, તે પ્રસંગે બાઈ અમીનને મારાં અભિનંદન.

‘સપોરમે દડાડે સમરસ’ એ શબ્દ એમના વર્ષને દિવસે આપણને સર્વેને ડાનો પડ્યા હોય છે જૂન કિંમત આપી એ સમરસ વેચાતું લક્ષ આપણે કૃતાર્થ થઈએ છીએ, એ સમરસ મંગલ ભાવોનું પ્રેરક બને છે. આનંદની આગાહી આપે છે, નીમક વેગે જતાં એ સમરસ આપણને સોંધું મળે. આ ‘સમરસ’ બાઈ ‘અમીન આજ’ તરફની ગયે જૂન કિંમતમાં મળે છે. એ પણ મંગલમય, પ્રેરક, ઉદ્દેશક, આદર્શક નીવડે એજ પ્રાર્થના.

અપાટિયા ચકલો,  
સુરત, તા, ૨૨-૩-૪૭. } મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવે

## અર્પણ

નિજકેામસેવાનું વૃત્ત લઈ સાહિત્ય દ્વારા એના નૂતન ઘડતરના મનોરથ સેવનાર અને તે માટે કલમ તલ-વારથી ઝંખમનાર મારા કાગ્યેના પ્રશંસક અને ઉત્તેજક, મુખિલસ, રૂઢિથી યુવાન સાહિત્યકાર મિત્ર, જેમની સાથેનો મારો પહેલો પરિચય એમના સંપાદન હેઠળ પ્રગટ થતા વાર્ષિક 'કેસન્ટ' દ્વારા ૧૯૪૦માં થયો.

એમના સંપાદનની પ્રતિભાએ મને આકર્ષ્યો, એમના લેખો, લેખો પરની નોંધો અને પત્રકારિત્વની એમની નોખી તરફીએ મારા હૃદયમાં એમને માટે માન ઉત્પન્ન કર્યું.

તે પછી એમણે સ્થાપેલી, 'ખેહરા કી લાયબ્રેરી' અને એ પાછળની તેમની ધગસ અને અખૂટ સેવાથી હું વધુ પ્રભાવિત થયો. 'જેમીન'ના સંપાદનથી અને તેગાની સોગણે ઉપકરણી કાગિડારી ચર્ચાઓથી, સાહિત્યના લગભગ બધા અંગોનાં નામ અને ઉપનામથી ધૂમવાની સતત કાર્યશિલ્પતા, નિસ્વાર્થ મહેનત, અને અવિરત સાધનાળી, હું એમના પર મુગ્ધ થયો છું. તે. લાલ ચુપ્પડ એ. કે. રૂબરૂદલાલ લાલ 'ખેખુડ' બી. એ.ને મિત્રભાવે આ સંગ્રહ અર્પણ કરું છું.

ગરરી રોડ, સુરત. }  
વા. ૪-૪-૪૦

—અમીન આઝાદ



★ ગીતા અને ગઝલો ★

## અનુક્રમણિકા

	પાનું નં.
કૃતિ	૧
ગીત	૩
ગીત	૪
મુસદ્દસ	૭
ગીત	૮
પ્રાસંગિક	૯
ગઝલ રંગમાં નઝમ	૧૦
ગઝલ રંગમાં	૧૨
કલ્યાણ	૧૩
ગઝલ રંગમાં...	૧૪
નઝમ	૧૭
ગઝલ રંગમાં નઝમ	૧૮
નઝમ	૨૧
નઝમ	૨૩
પ્રાસંગિક નઝમ	૨૬
ગઝલ રંગમાં...	૨૭
કલ્યાણ	૨૮
પ્રાસંગિક	૨૯
પ્રાસંગિક	૩૧
ગઝલ રંગમાં...	૩૨
ગઝલ રંગમાં...	૩૩
"	૩૪
"	૩૬
ગઝલો	૩૭
"	૩૮
"	૩૯
"	૪૦
"	૪૧
"	૪૨
"	૪૩
"	૪૪
"	૪૫
"	૪૬
"	૪૭



કૃતિ ગાંધી	મથાળું	પાનું નં.
"	આકાશના સિતારા	૪૮
"	શિક્ષણ જોઈએ	૪૯
"	મળે છે	૫૦
"	બંધન થસે છે.	૫૧
"	સુરપાન જોઈને	૫૨
"	પાપ જો	૫૩
"	આવેશમાં	૫૪
"	કરે કોઈ	૫૫
"	માનવી વંચાય નહીં	૫૬
"	સંસાર નાટક છે	૫૮
"	શબનમ નથી	૫૯
"	માઠ આવી	૬૦
"	ખિછાવીને રહેશે	૬૧
"	દિલાસામાં	૬૨
"	'મજલ' આવી	૬૩
"	જવાનો હતો	૬૪
"	રહેવા દે	૬૫
"	ચાલ ના	૬૬
"	માનવ જીવનની	૬૭
"	શું જાણે!	૬૮
"	કાલ ગાળું છું	૬૯
"	હૃદયની સિતારને	૭૦
"	કદી ન જો	૭૧
"	શું કરું	૭૨
"	ડરી મર્યો	૭૩
"	ખાકના અંખાર પર	૭૪
"	સખરસ નથી	૭૫
"	હવાલ નથી	૭૬
"	બરીને પી	૭૭
"	ચમકે તે વીજળી નહીં	૭૮
"	વસાહત કેવી!	૭૯
પ્રાસંગિક	યાચના	૮૦

અમીનજીવ વડદીન વતી ઇન્દરલાલ એમ. વીમા-  
વાળાએ દેશબંધુ પ્રેસ, કેળાંપીઠ સુરતમાં છાપ્યું અને ત્યાંથી  
પ્રગટ કર્યું.

## કહેવા જેટલું.....

ગુજરાતના પુરાણા અને પીઠ ગઝલકારોએ હજી સુધી પોતાનો કોઈ ગઝલ-સંગ્રહ (દીવાન) આપ્યો નથી, આટલા વર્ષોના ગઝલ સાહિત્યના ખેડાણ પછી પણ ગુજરાતને આપ્યો હોય એવું મારી જાણમાં નથી; અને એટલેજ મારા આ પ્રથમ સાહસ માટે મને ‘દાદ’ મળે, કે ‘ફર્યાદ’ મળે બન્ને બરાબર છે.

પ્રશંસકો કરતાં, વિવેચકો અને ટીકાકારોને આ સંગ્રહમાંથી કદાચ પુષ્કળ ખોરાક મળી રહે; કેમકે મારા પોતાના દોષો હું જાણું છું પણ તેથી સમગ્ર ગઝલ સાહિત્યને દોષ દેવાની જરૂર નથી. સંગ્રહમાં કેટલીક કૃતિઓ ખૂબ પુરાણી શરૂઆતમાં હું ગઝલકાર થયો હતો ત્યારની છે જે વચ્ચે વચ્ચે ગોડવી દીધી છે. કયા કૃતિ કયારે લખાઈ હતી તેની ચોક્કસ તારીખો પાદ નથી.

ગઝલશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ખોટા કાશ્મિર ગણાતાં દોષા છતાં કેટલીક જગ્યાએ અનુસ્વારના દોષો મેં ચલાવી લીધા છે. એ કબૂલ કરી લઉં. વળી ‘મુદ્રણ દોષો’ પણ ઠીકઠીક પ્રમાણમાં રહી ગયા છે. દા. ત. પહેલા જ ગીતના મથાળામાં ‘વિદેશી’ શબ્દથી ‘ને’ એટલો દૂર રહ્યો છે કે.....અને એવી રીતે અંદર કેટલીક જગ્યાએ બીજી એવી જૂલો રહી ગઈ છે. ‘શુદ્ધિ-પત્રક’ મુકવાની જરૂર નેતો નથી. સુઘ વાચકો એ સુધારીને જ વાંચશે.

છેવટે, આ પુસ્તક અંગે જે જે મુશ્કેલીઓ અને મિત્રોના સહકાર મેં મેળવ્યો છે, તેઓનો આભાર માની વિરમું છું.

બદરી રોડ, સુરત. }  
તા. ૪-૪-૪૭

—અમીન આઝાદ

## વિદેશી ને ઉદ્દેશી.....

ભારત મારો દેશ, વિદેશી

ભારત મારો દેશ

તારો, તારો દેશ, વિદેશી...

ભારત મારો દેશ:

મારો તારો, દેશ જાદો છે

દેશ જાદો કિંઈ જાદો છે

રંગ જાદો છે ને, જાદો છે

માનવ મન સંદેશ, વિદેશી...

ભારત મારો દેશ.

મારો ધરતી માંડે સોનું

માનાથી એ પ્યાલું માનું

માંડે સોનું તાંડે માનું

ન્યાય કરી વંતે સેશ, વિદેશી...

ભારત મારો દેશ.

ભારતમાં દુષ્ટાણ છે તુજથી

દેશ થયો કંગાળ છે તુજથી

કમળગ નેરો કાળ છે તુજથી

નબળો તુજ ઉદ્દેશ, વિદેશી ..

ભારત મારો દેશ.

તારી આજ ને કાલ હું જાણું  
તારી સર્વે ચાલ હું જાણું  
તારા મુદામાલ હું જાણું

આવે છે આવેશ, વિદેશી...  
ભારત મારો દેશ.

લોક થયા શું શિક્ષિત, તુજથી ?  
ધર્મો છે શું રક્ષિત, તુજથી ?  
દેશ છે આખો બક્ષિત, તુજથી

રહેવા દે ઉપદેશ, વિદેશી...  
ભારત મારો દેશ.

એ સૈકાનું તારું જીવન  
કેવું નીચ નકારું જીવન  
કથું લોકનું ખાડું જીવન

તારાથી છે કલેશ, વિદેશી...  
ભારત મારો દેશ.



## ‘ દેશનો કર ઉદ્ધાર ’

દેશનો કર ઉદ્ધાર વીરા  
દેશનો કર ઉદ્ધાર.

હો તુજ જય જયકાર વીરા  
દેશનો કર ઉદ્ધાર.

આઝાદીના કંકા વાગે  
આળસ ત્યાગી લોકો જાગે  
ચાલ તું આગે સૌની આગે  
તું છે સિપેહ સાહાર, વીરા ..  
દેશનો કર ઉદ્ધાર.

શક્તિઓ તારી તારું શુરાતન  
હિંમતો તારી તારું યૌવન  
તારું બાંધન, તારું મંથન...  
એ સૌનો એ સાર વીરા...  
દેશનો કર ઉદ્ધાર.

ઢગલે ઢગલા લોક અશિક્ષિત  
દંબ ને દેખાવોમાં પુલકિત  
વિપરીત રીતો, ખ્યાલો વિપરીત  
પ્રશ્નો છે પારાવાર વીરા...  
દેશનો કર ઉદ્ધાર.

ધર્મ દયાના શા શા નાટક  
ઓગમ છે નિર્ઘિતા વ્યાપક  
સાસન બુદ્ધી જાણિય શાસક

કેટલો અત્યાચાર; વીરા  
દેશના કર ઉદ્ધાર.

યાદ તને છે સત્તાવન પશુ ?  
જલિવાંચાળાઓના સમર્પણુ ?  
આમે છે હતિકાસનું દર્પણુ

એકે ન સત્તાવાર વીરા .  
દેશના કર ઉદ્ધાર.

આપ ને પાપ ગુલામી જીવન  
આઝાદી મી કર એ પાવન  
તોડ એ બંદી તોડ એ બંધન

દેશના તારણુદાર, વીરા...  
દેશના કર ઉદ્ધાર.



## શાસનને ઉથલાવી દો

૫૮૫લી.-(સદસ)

આઝાદ ફરીથી ભારતને ભારતના વીર બનાવી દો  
વર્ષોની ગુલામીની બેડીને છોડો, તોડો, ફગાવી દો.  
નિંદ્રામાં પડેલા લોકોની આંખોને ઉઘાડી દો.  
જે લોકોનું તરસ્યું શાસન છે એ શાસનને ઉથલાવી દો.  
સાગંદ જવાનીના તમને એ ઢગથી, રંગ જમાવી દો.

યા નાશ તમારો થઈ જાય યા દેશમાં જીવન લાવી દો.  
આઝાદ ફરીથી ભારતને ભારતના વીર બનાવી દો.

આલીસ કરોડના લોકોમાં બાંધી છે ગુલામી જંજીરો.  
હથિયાર જૂંટાયા વર્ષોથી ના તીરો છે ના શમશીરો.  
તોળાઈ રહ્યાં છે માલિકના તકદારે તમારા તકદારો.  
છે સ્વાર્થને આડંબર જેમાં એ દંબના પડદા ને ચીરો.

આઝાદીના દીપક રાજોથી અંતર-અંતર સળગાવી દો.  
આઝાદ ફરીથી ભારતને ભારતના વીર બનાવી દો.

લો આજ યુવાનો શુરવીરો કંઈ કાર્ય પ્રતિષ્ઠા લો મનમાં  
જે મુખથી કહો છો બોલો છો તો તેને ઉતારો વર્તનમાં  
તન મન ધન ને જીવન પણ હોમી દો એ આંદોલનમાં  
તો ફાળ પડે એ શાસકને ઉત્પાત મથે એ શાસનમાં

પાશવતા રહે ના પોકળતા કંઈ એવી આગ લાગાવી દે.  
આઝાદ ફરીથી ભારતને ભારતના વીર બનાવી દે.

સૌ હિંદુ મુસ્લિમનાં દિવના એ મતભેદો દૂરનાવી દે.  
બૂલી ગયા માનવ માનવતા એ માનવતા સમજાવી દે.  
ના ભાવ મળે જે ભાવીમાં એ ભાવીને ગુંગળાવી દે.  
ઉન્નવર્ણ અને ભૂમિ ભારતની કંઈ એવું ભાવી બનાવી દે.  
જેમાંથી જગતનું યાત્ર ભણું એ ક્રાંતિ ધરધર લાવી દે.  
આઝાદ ફરીથી ભારતને ભારતના વીર બનાવી દે.



(કેટઆ)

ગુલામોના શિર પર બલા યાદ આવી  
મને હિંદની દુર્દશા યાદ આવી  
બસો વર્ષનો રોગ છે એ પુરાણો  
જતાં દર્દની ના દવા યાદ આવી ?





## ‘ નિરાશ ’ને

આશથી જીવન જીત સહચર  
આશથી જીવન જીત.

જીવન જગનું છે આશા પર  
થાય ‘નિરાશ’ નિરાશ છે શા પર  
કર આશાથી પ્રીત, સહચર...  
આશથી જીવન જીત.

આશની ફૂલવાડીમાં ફરી જો  
આશ સુરાનું જામ ભરી જો  
આશનું સુણ સંગીત, સહચર...  
આશથી જીવન જીત.

તારી નિરાશને જૂલી લે  
આશને જૂલે તું જૂલી લે  
ગા આશાનું ગીત, સહચર...  
આશથી જીવન જીત.

ભરદરિયે જો નિરાશા ડુબાવે  
આશ તણખલે તણખલે તરાવે  
તરતાં એ ગા ગીત, સહચર...  
આશથી જીવન જીત.

આશાદેવી, નિરાશા ડાકણ  
આશા સુંદરી, નિરાશા નાગણ  
આશાથી કર પ્રીત, સહચર...  
આશથી જીવન જીત.

શીરને હથેલીમાં લઈ કરજો  
મરવા પહેલા સુકિત વરજો  
એજ છે જીવન રીત સહચર...  
આશથી જીવન જીત.



## ‘હુલ્લડખોરોને અર્પણ’

( પ્રાસંગિક )

છો દેશને માથે પાપ સમા, હે ઘાતકી પાપી ખૂબ હસો  
હા ધર્મને નામે અધર્મિઓ એકમેકને કાપી ખૂબ હસો

સત પ્રેમનું સત્યાનારા કરી, વિશ્વાસ ઉઘાપી ખૂબ હસો  
હે નીચ ને હિંસક ગ્રાણીઓ હે પાશવી પાપી ખૂબ હસો

નાસુર છો માનવતાને શિરે દુર્ગંધ એ વ્યાપી ખૂબ હસો  
સંતાન તમારા યાદ કરે એ વારસો આપી ખૂબ હસો

‘હિંદુત્વ’ને હાનિ પહોંચાડી ‘દરજામ’ની શાનને શરમાવી  
હે ‘રામ’ ‘રહીમ’ને બજનારાં એ બન્નેને કાપી ખૂબ હસો

‘બક્ષર’ ને ‘અમીચંદો’ના છો જુવંત હજી વારસદારો  
વર્ષો સુધી ષ્ઠિનની સત્તા રથાપી છે તો રથાપી ખૂબ હસો

ઘર સૌનાં વસ્યાં પામે પામે પણ દિવ ન થયાં પામે પામે  
પાંદેશીના ઘરને બાગાને તાંપો આં તારી ખૂબ હસો.

નિજ કામ, ને ધર્મ, કુટુંબ વતનનાં દુખ સહેતારો કિંમતથી  
એ મસ્ત ‘અગીત આઝાદ’ થયો છે આજે વિલાપી ખૂબ હસો.



## ‘ માતૃભૂમિ ’

મળ્યા પરતંત્રતાના સંસ્કાર માતૃભૂમિ  
જન્યા ગુલામ ભૂલ્યા તુજ પ્યાર માતૃભૂમિ

તે જોય તે ગુલામીની આ મનોદશા છે,  
પુત્રો કંઈ છે તારા તરફ માતૃભૂમિ.

અમને એ સસ્તનતનો ગસ નાશ જોઈએ છે  
તારો અમારો એકજ ઉપચાર માતૃભૂમિ

પત્યેક ઘરમાં આળું કાંતિની હું મશાંત્રો  
પરતંત્રતાનો ભાગે અંધકાર માતૃભૂમિ.

ડાકણ સમા અબળુના ઘર વરથી દૂર નહાસે  
લઈ જાનહેન દોડે તલતાર માતૃભૂમિ.

આજંદ જીવનું છે નહીં તો મરી જવું છે  
કાપીશ હું ગુલામીના તાર માતૃભૂમિ.



## ‘દુનિયા નવી બનાવ તું’

હું હિંદના યુવાન હું, મુક્તિ હવે તો લાવ તું  
આબને ખળખળાવ તું, ધરતીને ધણુધણાવ તું.

હું જાગ જાગ હું યુવક, જીવી કર આંખની પલક,  
ઢાંધને આપ ના મચક, દુનિયાને હચમચાવ તું.

જુનો ને જર્જરિત છે દાટી દે એ સમાજને  
તારા વિચારની હવે દુનિયા નવી બનાવ તું.

આજ બલે છે શાંતિ દૂર નથી એ કાંતિ,  
દુનિયા નથી જે માનતી, નાછુટકે એ મનાવ તું.

તોફાનમાં ફસાય પણ અથડાય રૂખી જાય ના  
તારા જીવનની નાવને એવી રીતે ચલાવ તું.

એ દરથુઝર કરી જવાના દિવસો વહી ગયા  
જેણે તને સતાવ્યા તેને હવે સતાવ તું.

ચાલી હવા વસંતની સાફી ને, વાદળી ચઢી  
તોળાની એવી તેવી આજ લખને શરાબ આવ તું.

બીણી વીણીને ફૂલ સમ લઈ લે એ ખુશ ખુશાઈ થઈ  
હા, દિલ, તડપતી ઉમિંચો એવી રીતે સજાવ તું.

જેની જુઓ છે રાહ તું, તેઓ ન એમ આવશે  
લેવાને દિલને પાઠવી, આંખો હવે બિછાવ તું.

કેંછે જુઠાપો એતને કંઈ મારે મારે રાખજો  
કેંછે જવાની એધડક તારે બધું લુંટાવ તું

ફુનિયાની વચ્ચે મૂકીને કેંછે મને ખુદા, 'અમીન'  
જોજો યુનાહ ના કરે તુજ જાનને બચાવ તું.



## આવી ગઈ દિવાળી

એ આવી, આવી, આવી ગઈ દિવાળી  
સકળ સૃષ્ટિ સજ્જતી ગઈ દિવાળી  
દિવાળીમાં દીપક દીપી રહ્યાં ત્યાં  
નિગર અહીંઆ બસાવી ગઈ દિવાળી

દસી આ વર્ષે આવી ગઈ દિવાળી  
ને કણબર ગમ બૂલાવી ગઈ દિવાળી  
દિવાળીમાં છે હોળીના હુતાશન  
મુલામેને બનાવી ગઈ દિવાળી.

અમીરોને હજારી ગઈ દિવાળી  
ગરીબોને રડાવી ગઈ દિવાળી  
ફકત આઝાદી બતાર આવશે તે  
અમે સમજીશું આવી ગઈ દિવાળી.

## બાકી છે.

હજી 'બહર' 'અમીય'દો'ના વારસદાર બાકી છે  
ધણા આ પાર બાકી છે ઘણાં તે પાર બાકી છે.

હજી સરકાર સાથીદાર જે ઝરદાર બાકી છે  
ઘણાં વર્ષો અમારા લોહીનો વેપાર બાકી છે.

અમે નિશ્ચય છીએ તોય એ હથિયાર બાકી છે.  
'કલમ' છે 'જીભ' છે તો મ્યાનમાં નલવાર બાકી છે.

ગુલામી, નમ્રતા, કંગાલીયત, ને ભૂખના બડકા  
બરસતા મેઘમાં પણ ધીકતા અંગાર બાકી છે.

દિવાળીથી છે રાજી કાઈ, કાઈ ઇદથી છે ખુશ  
ગુલામો ને ગુલામી બૂલવા તહેવાર બાકી છે.

અસીમો ને તો કંઈ ખાવા કે પીવાની નથી તંગી  
ધણો ગમ છે ઘણી આહો છે અશ્વધાર બાકી છે.

અરે કાણે કહ્યું નિષ્ક્રીય છે માનસ ગુલામીનું  
અમારા મુખમાં આઝાદીનો શબ્દોચ્ચાર બાકી છે.

એ રશિયા ક્યાં ને સ્વિટ્ઝરલેન્ડ ક્યાં; ગરજ માટે મળ્યા કિન્તુ,  
અને અહીં ભાષા ભાષામાં હજી તકરાર બાકી છે.

ન દુનિયાનું ભણું ઈચ્છે, ભણું ચાહે ન ઇશ્વરનું  
અધર્મી ધર્મરાજો એવા ચાકીદાર બાકી છે.

નથી રહેવાનું અમને, તો પછી એ રહી ને કરશે શું ?  
અમે એ માની લીધું એકલો કિરતાર બાકી છે.

‘અમીન’ એવુંજ જીવન છે તો જીવો જોડણું જીવો  
ન જાણે કેનો કેનો માનવો આભાર બાકી છે.





## ધંદ ટાણે

( મિત્રોને અર્પણ )

શર્મ આવે છે સુધારક ને સુધારક કહેતા

શર્મ આવે છે મને ધંદમુખારક કહેતા

શર્મ આવે છે ગુનામીની એ જંજીરોથી

શર્મ આવે છે હવે હિંદના શરવીરોથી

શર્મ આવે છે હવે હિંદમાં રહેતા રહેતા

શર્મ આવે છે હવે જુદમને સહેતા સહેતા

શર્મ આવે છે જવાનોનો ખુઠાપો જોતા

શર્મ આવે છે હવે આંખને રોતા રોતા

શર્મ આવે છે ગરીબો ને એ મજદૂરો પર

શર્મ આવે છે દયા ખાતા, એ મજબૂરો પર

સામ્ય જે દેશમાં ના ડોય તો અંજમ છે શું !

દેશ નિર્ગળ છે તો એ દેશનું પણ નામ કે શું ?

પારખી લઉં છું હું લુચ્યાઈ એ ધનવાનોની

દીપડા જેવા વડ જેવા એ ઇન્સાનોની

કેમ એ ધનના પૂજારીને મુસલમાન કહું

કેમ એ ધનના પૂજારીને હું ઇન્સાન કહું

દિલ નથી જેમની પાસે ને ફક્ત દૌલત છે

એવા ધનવાન ઉપર તારી ખુદા લનત છે

કામને ચાહે જો ધનવાન તો ધનવાન કરે

કાઈ જુએ ન મરે ના કાઈ બેકાર કરે

પણ ન કંઈ જાન છે ના લાગણી આફી એમાં  
ધનની ધન ધનની ફક્ત રાગણી આફી એમાં

આ તો ધનવાનની થઈવાત જવાનોનું શું!  
તીર બનતા જે વળી અઈ, તે કમાનોનું શું!

ઠોકરીએ પીક તો ધન દહને પડે ધરતી પર  
ઠોકરીએ છાતી તો દિલ અધ પડે એનો છે ડર

ફૂંક મારો તો ઉડી જાય છે જોખા જેવા  
દાંત મોઢામાં સલામત અને જોખા જેવા

ન હમીયત, છે ન ગયત, ન ખુતી ના એલસાસ  
હોય આફી જે રહ્યું કઈ તો ફક્ત તેઓના શ્વાસ

ન તો લિંમત છે ન ચેતન છે ન કુવત આફી  
જનણે માખાપના શિર પર છે મુસીબત આફી

રહી ગયું છે હજુ યૌવનમાં લડકપણ આફી  
આરગી સાથે ફક્ત તેઓનું સગપણ આફી

એટલું પુષ્ટું હતું તમને કે હે ઉઢીના ગુલામ  
આરગી કામને કે દેગને ક્યારે તમે કામ

એવા સંગેગમાં પણ આંખ નહી જે ખાંચો  
હુએ હુવું છે અને પાંખ નહી જે ખોંચો

તો પછી નાશ તમારો છે સદંતર જાણો  
સાક્ષીમાં હશે દાંતદામનું દક્ષતર જાણો

એટલું જાણો ગુલામીમાં હરેક મદ હરામ  
તમે જીવો કે મન અર્થ શું એમાં, છો ગુલામ



## ‘માનવી’

એ ક્યારે કરશે માનવી-હિંદાર માનવી  
છતિહાસનો છે વર્ષોથી પોકાર ‘માનવી’

જ્યાં અંધ થાય પોથી અહંકાર માનવી  
દિલ્લ ઝોનું ક્યાંથી માને ધાર્મિક હાર માનવી

છે એની પ્રકૃતિમાં હાનગે વિચાર રંગ  
રંગીન રંગનો છે તરંગવાર માનવી

વિજ્ઞાન જીવ્યું છે કે કુદરતની હાર થઈ?  
શી તારી જીત માનવી, શી હાર માનવી?

લોહપતા, સ્વાર્થ, મોહ, દુરાચાર કુરતા,  
એનો કર્યા કરે છે ગુણાકાર માનવી.

એ તાંડવ નૃત્ય, પાશવી મન, આંખમાં જગૃન  
ઉજવી રહે છે બેહીનો તહેવાર માનવી.

હા, પ્રેમનો પ્રચાર હતું એનું કામ પાઠ  
ફેલાવતો રહે છે તિરસ્કાર માનવી

ધર્મસ્થળોને મારે લડે, લઈ પ્રજાનું નામ  
યાને કરે છે માનવી સંહાર માનવી.

બેશર્મી, નકલટાઈની હાદ આપણે જરા  
ધ્રુષ્ટે મરીને સ્વર્ગ ગુન્હેગાર માનવી.

માનવતા એની જ્યારે મરે થાય દુખ મને  
આધાત આપતો નથી મરનાર માનવી.

ધરતીનો થઈ બધી હવે આકાશ જીત્યા  
કદખી રહ્યો છે થઈ જ્યા કિરતાર માનવી.

માનવતા મારી એક તો આધાર છે 'અમીન'  
કાણે કહ્યું કે 'હું' હું નિરાધાર માનવી.



## અંધ માનવી

નૂરથી ભરપૂર આંખોવાળા માનવ ! આમ આવ,  
દષ્ટિ છે તો અંધની સાથે જરા દષ્ટિ મિલાવ.

તારી આંખો જે જુએ છે એ કહે છે પણ તને ?  
જો કહે છે તો વિચાર એના રહે છે પણ તને ?

નૂર છે આંખોમાં તારી તેથી શું ફલાય છે !  
ખુલી કીકી હોય તો આખું જગત દેખાય છે.

તારી એ આંખોને થોડી પળને માટે બંધ કર,  
અંધતાની કદપના એ પળ તો થઈને અંધ કર

વાત એવી છે હવાડી આંખે સમજાશે નહીં,  
તો જ દેખી સકશે તું જો તુજને દેખાશે નહીં.

આઈનામાં જોઈને પણ સુખકું દેખાશે નહીં,  
રૂપનું; કદરૂપતાનું, મૂલ્ય અંકાશે નહીં,

ના, બજારોમાં નથી મળતું બધું જે જોઈએ,  
નૂર લઈ આંખોનું કયાંથી જ્યાં ન વેચ્યું કોઈએ.

સાંભળું છું કુદરતી દરેકો મનોહર હોય છે,  
જોઈ કયાંથી આંખ પર અંધકાર-ચાકર લેાય છે.

આશરો લેવો પડે છે પારકાના હાથનો,  
જુ, અભિલાષી હમેશાં કાઠના સંગાયનો.

પુખ્ત સૂઝી સહ છું પણ સૌંદર્ય દેખાતું નથી,  
શુ સહુ છું, શું કહું, મારાથી કહેવાતું નથી !

દોષો સરસો મોડે છે ગંધ આંગે કલ્પના,  
દા, કોટે છે પણ ઉડે છે ગંધ આંગે કલ્પના.

મારી સદૃષ્ટિ છે નિરાળી, કલ્પના મારી ગુદી  
મારી દૃષ્ટિ છે નિરાળી ભાવના મારી ગુદી.

હો ખરું, પણ આંખ જો ના હોય તો દુનિયા નથી,  
હોય આંખો પણ ન દૃષ્ટિ હોય તો ગણના નથી.

સત્યને પણ આખવાસા અંધ ચર્ચ જનતા નથી,  
ગંધએ જે એમ અમે, તો તો કશું ખાતા નથી.

આખવાસામાં સણાંના આંખવાસા વેશ છે,  
દંભ, આડંબર, જુદાણું જેમનો આદેશ છે.

છે ઘણાંયે માનવી જે માનવી હોતા નથી,  
જે છતી આંખો છતાં એનર છે, જોતા નથી.

એ ખરી વાત દલીલો હુ બધા દઈ છું હવે,  
ખોલ આંખો આખવાસા દેખવા દઉં છું હવે.



## કૃષ્ણદનામું

ખુદા જો સાંભળે, સંભળાવું એને હું કથા મારી  
ગુલામીનો છું રોગી આજ માંગું છું દવા મારી.

મને ભારતમાં ગેરો થઈ ગયાં સડતાં ગુલામીમાં  
મળી મંજિલ ન આઝાદીની આથડનાં ગુલામીમાં.

નમાલો છું નકામો છું રે; પર આધિન માનવ છું  
એ કહેતા શર્મ આવે છે કે શક્તિદિન માનવ છું.

કે હું સંતોષી સુદ્ધિલસ છું અને પરતંત્ર કાયર છું  
મરેલી જાગૃતીગંધા છે નથી માનવ હું પથ્થર છું.

ખરેખર જીવવાને પણ નથી લાયક હું ભારતમાં  
મતાવું છું કક્ત ભગ્તી જીવન નાટક હું ભારતમાં.

ગુલામ આજે છું જાળીતો થયાં હું દેશ પરદેશ  
મને એ માનદાની તો કદી ના જંપવા દેશે.

નથી હું એક એવા હિંદમાં, ચાલીસ કોટી છે  
પ્રજા પરતંત્ર છે પણ શાસકોથી ખૂબ મોટી છે.

અમારા હાલ એવા હાલ છે મેહાલ જેવા છે  
અમારી આજમાં પણ ઢંગ તો ગછ કાલ જેવા છે.

અવિત સુદાગો જેવા હિંદના ધનસાન છે જાણે  
તે હિંદુસ્તાન મોટું એક કબજસ્તાન છે જાણે.

\*

અમારા પણ અમારી એટલી દરકાર રાખે છે  
અમારી જેટલી દરકાર એ સરકાર રાખે છે

કલમમાંથી અમારા લેખકો બસ 'પ્રેમ' ટપકાવે  
યુવાનો યુવતિઓને રસ અને શૃંગાર સમજાવે.

કવિ મિત્રો છે જોયો બુદ્ધિભોના ગીત સમજાવે  
બાળા મરતાં પતંગોનું દીપક સંગીત સમજાવે.

કલાકારો છે જોયો રંગતી પુરાણી કરી જાણે  
બતાવે બાગમાં નારી ને એક દરણી કરી જાણે

યુવક પણ દેશના બળવાન છે ને ખૂબ સુંદર છે  
એ કપડાંઓમાં ઢંકાએત જાણે હાડપીંજર છે.

'બહાદુર ખાન' છે ને 'રાવ' છે 'જે. પી.' અને 'સર' છે  
પ્રજા પર છે વજન તેઓનું એક એક એક પથ્થર છે.

અમારા ધર્મવીરો પણ ખતી રક્તક, કરે ભક્ષણ  
ભર્યા પેટે કરે છે લીડરો પણ 'ભૂખના બાપણ'

અમારા ધન કુખેરો ધનના ઢગ પર નાચ નાચે છે  
ગરીબોનું ને મજદૂરોનું લોહી પીને રાચે છે.

અમારા માણસો છે ખુદ અમારું ખૂન પીનારા  
એ ખૂની માલિકો ને શાસકોને સાથ દેનારા.

ગુલામી એટલી ફેલાઈ ગઈ છે આજ ભારતમાં  
ગુલામોને ગમે છે જાણે એવું રાજ ભારતમાં.

ગરજ જો અર્જ કરીએ કોની પાસે જઈને ક્યાં કરીએ  
અમારી ક્યાં પડી છે કોઈને હો જીવીએ મરીએ

અમારી જિંદગી જગના દુખો સહિવાને માટે છે  
'ગરીબોનો ખુદા બેલી' ફક્ત કહેવાને માટે છે !





## કવિ અને ઘોડાપૂર

કવિ સરિતા તટે બેઠો હતો ને પૂર આવ્યા'તા

કવિ માટે વિચારો પૂર એ, ભરપૂર લાવ્યા'તા

નદી ને ખાડુપાશોમાં કિનારાઓએ જકડી'તી

છટકવા જીવ મેળવવા તે આજે ખૂબ બગડી'તી.

કવિએ દૂર દષ્ટિ ફેંકી, પેલે પાર પાણીમાં

કે જ્યાં હંડો થવા દૂરતો હતો અંગાર પાણીમાં.

એ જ્યાં બેઠો હતો કાંઠાની ઉંચી એક ભેખડ પર

હતું ત્યાં વૃક્ષ વડનું ને હતાં વનવાગળાં વડ પર

એ ભેખડ પાસે અફળાતા હતા તોફાનના મોળાં,

હતા અહીં એના દિલ પર સંકડો અરમાનના બોળ

એ અથડામણથી મોળાંની કવિને પ્રેરણા લાધી

અને તે પ્રેરણાથી કાવ્ય સ્ફુર્તિ, સાધના સાધી.

વિચારો પૂરના પાણીની માફક આવવા લાગ્યા

મગજમાં એક ઉલ્કાપાતન જન્માવવા લાગ્યા.

ઉછળતા ફૂદતા પાણીના પરપોટા નિહાળીને

હૃદય અરમાન દાખી દીધા એણે અશ્રુ ખાળીને.

તણાતા પૂરમાં મજદૂરના ધરખાર દેખાયા

કિનારે પૂર જોવા આવતાં નરનાર દેખાયા.

હતો મેળો હતી રંગત સુખી જનતા જમા થઈ'તી

હતું ફૂલ કોઈની તો કાઢને જોવા મેંજા થઈ'તી.

તણાતી ઝૂંપડીઓને નિહાળી એને ત્યાં સામે  
હતી અણુનમ ઉભી 'મ ગલાઓની ઐક્યતા' ત્યાં સામે.

કવિની કલ્પનાને એક મોટો ઝાટકો લાગ્યો  
હું એની પાસે ઉભો'તો મને પણ ધારકો લાગ્યો.

કવિને મેં પૂછ્યું, “એલો કવિશ્રી કેમ લાગે છે  
વધુ પાણી હજી પણ આવશે શું એમ લાગે છે?”

કવિ થોડા ચમક્યા, ને વહ્યા, “આ ડેવી કુદરત છે  
પ્રભુને શું ગરીબોથી ફક્ત એવી મોહાવત છે.

અરે આ ડેવી વૃષ્ટિ, મૃત્તિ ને તાગજ કગારી  
દયાના ઉપમાં તસ્વીર આફતની ચીતરનારી.

ગરીબોને નથી લોક જીવવાનો જાણે દુનિયામાં  
ફકત છે જિંદગી તેઓની, દુખ સંકેતો દુનિયામાં.

દયાનિધિએ દયાની દેવી રેલમંજલ છે કાપી  
હતી જે જિંદગી પાણી વિતાની પાણીમા લીધી.”

વળી બોલ્યા “ફરી આ રેલ શા માટે હશે આતી!  
ગયે વખતે હતી શી આફતો બાઝા કે એ લારી.

દયાળુ થઈ પ્રભુ, શું કાપ પણ કરતો હશે એવો.  
અરે વર્તે છે એ પણ તાગ જલ્મી માનવી જેવો.

ગરીબોને નહે છે રેલ તેમાં ફેલ કેનો છે?  
અમારાનો સિતમ છે, કે પ્રભુનો રાપડ કેનો છે?

સમજ, તારા સમાજ માનવીમાં વર્ગ છે પાડ્યા  
કે આપી નહોત થોડાને, વણાને ઝૂંપડા આપ્યા

ગરીબો ઝૂંપડામાં બેઘડી પણ ક્યાં સલામત છે!  
કદી આકાશની આકત, કદી ધરતીની આકત છે.

કદી કડકડતી હંડી છે, કદી છે તાપ ધગધગતો  
સડે છે સેંકડો ઝૂલ્મો, બિચારા એ પ્રભુ ભક્તો.

ફકત શ્રદ્ધા અને અનાનતા છે તેમની મૂડી  
નથી કંઈ પ્રાણીઓ કરતાંય તેઓની દશા રૂડી.

છે હાકિમ એક દુસ્મન તેમનો ને 'ધનપતિ' બીજો  
પ્રભુ પણ આજ દુસ્મન થઈ ગયો છે તેમનો ત્રીજો?"

‘મધ્ય એકાગ્ર ચિત્ત આંખળાને ત્યાંથી દૂં છિંચ્યા  
“કરીશ આઝાદ મારો દેશ” ગોલી એટલું છિંચ્યા.

મળે નંદ દેશને મુક્તિ બધા દુખ દૂર થઈ જાયે  
ફરી, શિક્ષણ અને સમૃદ્ધિથી ભરપૂર થઈ જાયે.

ગુનામી મળ છે આ આકતોનું આ વ્યથાઓનું  
નિકંદન કાઢવું પડશે અમાનુષિ પ્રથાઓનું

અભણતા ના રહે કાયમ ન એ પરત્રતા કાયમ  
ગરીબોને સહન કરવા પડે ના કંઈ નિકટ જોખમ.

ઋણજનતાનું ખંડન થાય, સાચી સામ્યતા આવે  
બધા ગુલે સુખેથી એ સદાની એકતા દાયે.

અમીરો ને ગરીબોની એ તૂટે બંદ-દીવાલે  
બધી મિલકત પ્રગ્નની, ને પ્રગ્નની હોય સરકાલે.



## મારા શિક્ષકને

દર્શી બરપૂર શિક્ષકની કહાની આજ છે,  
જેની છે મોહતાજ દુનિયા તેજ શું મોહતાજ છે ?

મારા શિક્ષક, તારી હાલતનું કવિને માન છે.  
માનહાનિ તારી, એ સંસારનું અપમાન છે.

તારી દષ્ટિ સામે સાચું લિત બાળકનું જ છે.  
એની શિક્ષક મા નહીં પણ માને શિક્ષક તું જ છે.

તાજ શિક્ષણ, આત્મઘડતર, તારું સર્જન ઇન્કિલાબ,  
તું અબણતાનો રિપુ, સંસ્કારની મોંઘી કિતાબ.

બાળકોમાં બુદ્ધિ ને સંસ્કાર સર્જક તું જ છે  
એ નથી ખોટું, કહું જે સાચો પાલક તું જ છે.

તું છે માળી બાગના ને બાગ છે તારી નિશાળ  
કુમળાં, કુમળાં, ફૂલ જેવાં અવનવાં જેમાં છે બાળ,

તું ન હોતે તો જગતમાં આદમી બનતે નહીં  
એટલા હેવાનમાંથી માનવી બનતે નહીં.

જોઈ તારા પરના બુલંદો હું રહી શકતો નથી  
તું સહી શકતો નથી, હું પણ સહી શકતો નથી.

જોઈશું કે ક્યાં સુધી સંહાર હાલે છે હવે  
ધૈર્યબર હા આપણી સરકાર આવે છે હવે.



## યુવકને

આગળ યુવક ધસ્યેળ બલે હું સરી ગયો,  
પાછળ ન જો, ન દર, જો જમાનો ફરી ગયો.

તોફાનમાં ફતારા થયા, ને મરી ગયો,  
એ પહોંચ્યો કિનારે જે સાગર તરી ગયો.

તું છે હજી જવાન ને ઘરડો સમાજ છે,  
કહેવાય કેમ, ઘરડો, યુવકને ફરી ગયો.

સીકકો છે એનો, નામ છે એનું, છે એની જીત,  
મુઠીમાં મોત લાઇને જે રણ સર કરી ગયો.

હંદુ છે તારું લોહી યુવક એમ કેમ છે ?  
તારો જરા વિરોધ થયા કે ડરી ગયો !

એવાં જીવન કે મોતનો શો અર્થ છે 'અમીન'  
જે ખુલ્લે કાજ જીવી ગયો, કે મરી ગયો.



## ‘પરિવર્તન’

વિશ્વ સર્જી રહ્યું છે નવસર્જન  
એના વર્તનમાં છે પરિવર્તન  
જનમતવાદી. ચલ, ચેત જગા.  
તાકે મંડાય છે કવે ખંડન.

વીજ ચમકાર છે પરિવર્તન,  
તેગની ધાર છે પરિવર્તન.  
જે ગુનાગીને પાળી છે તે,  
આળ, અંગાળ છે પરિવર્તન!

મારો પાકાર છે પરિવર્તન,  
એક ઉદ્ધાર છે પરિવર્તન.  
તારી તકરાર છે પડી રહેવાં;  
મારી તકરાર છે પરિવર્તન!

પ્રાર્થના છોડ, છોડ એ પૂજન  
એમ કયાં. થઈ શકે દેવદુષ્પભંગન,  
તું જ સર્જક છે, તારી સૃષ્ટિનો,  
તારી સૃષ્ટિનું તું જ કર સર્જન.

જોખ બીધુ, કર્જન મેં મંથન.  
એક ધનવાન એક છે નિર્ધન.  
પેંતરા છે બધા એ ધર્મોના.  
કાણ પાપી કે કાણ છે પાવન!

આપને શું કરી શકું સૂચન?  
આપ રાખો છે માનવીનું મન?  
કટલી આપમાં છે માનવતા?  
કેવું ગાળો છે માનવી-જીવન!

## એક મિત્રની શાદી પર

સુખારક થાય મારા મિત્રને મનમાનતી શાદી,  
કંવારાઓના જગમાં છે ખરેખર કાન્તિ શાદી.  
કહે બીજા ગમે તે, પણ છે જ્ઞાન-શાંતિ શાદી,  
હિંદો છે 'જીવન પ્રપ્તો' તે દે વિશ્રાંતિ શાદી.

જીવનનો ધમ સમજે છે ઉભય ને પ્યાર શાદીથી  
ચક્રાવે છે સફળ રીતે સુખી સંસાર શાદીથી.

ઘટા ચાર તરફ હાથ છે ઉપવનમાં ખુશાલીની,  
છે દિવસ ઘડના તો જાણે રાતો છે દિવાળીની.  
ગજગ્ય રંગત છે ફૂંચોની ને ક્યારાની ને માળીની,  
છે વાતો એજ સાકીની ને શીશાની ને પ્યાલીની.

તમારાં એ દિલો એવાં મળે થઈ જાય એક દિલમાં,  
હિંદો એક એકના પરવાના થઈ એ દિલની મહેદિમાં.

પથા મિત્રાનં મને, દૂંક મુદત માટે ત્યાગે છે,  
હિંદાસી દિલથી બાગે છે અને અરમાન જાગે છે.  
ખુશાલીનાંજ વાજાંત્રો સવારે, સાંજે, વાગે છે,  
મોહજ્યત અવનવી બાસે છે મીઠી મીઠી બાજે છે.

જવાની હિંધ છાડીને ય માંગે જાગરણુ ત્યારે,  
અને દરરોજ હચ્છે છે કે પડશે રાત્રિ ક્યારે!

અતિ આદર્શ ને ઉત્તમ વિચારોનું સરોવર હો !  
તમારા પ્રેમની સાંસાર નૌકાને ન લાગર હો.  
નહેના કાંઈ તોફાનો અથવા મોઝનથી એ પર હો,  
હો એવી શાંતિ જેમાં ન ગરબડ કંઈ જીવનભર હો,

પ્રભુય સંગીત સાંભળવા દિલો તૈયાર થઈ જાયે.  
અને જેનું એક તંબૂરો તો બીજો તાર થઈ જાયે !

બધા સુંદર સમય પર મિત્ર મારા, શાની તારી છે,  
જે નકકી થઈ છે આ તારીખ એ તારીખ સારી છે.  
જશે ગમીની મોસમ આવે આવણની સવારી છે  
તને દિલથી રાગ થઈ રૂપાનું બાદ મારી છે

આ એક નાચીઝ 'હૃદય' ને હૃદયની બેટ ખસ જણુ તું  
ઝરીખોથી અમીરો માટે બીજું કંઈ નથી બનતું !





## ‘સેહરો’

મુખ છે સુંદર અને સુંદર પર એ સુંદર સેહરો,  
રહી જશે યાદ બધાને એ જીવનભર સેહરો.

જ્યારે સેહરાનું થયું પ્રેમથી શિરપર બાંધન,  
મુખને નવશાહના જેતો રહ્યો પળભર સેહરો.

નાવ એક બનશે અને બીજો સુકાની બનશે,  
પ્રેમ તોફાનનો છત્રકાવશે સાગર સેહરો.

એનો એવો તો ચમત્કાર બનીને રહેશે  
અંતરે જેડી જશે, કાપીને અંતર સેહરો.

એ મુઝાકાનો નથી, રાતો નથી, વાતો નથી,  
રચશે દુહ્હન અને દુહ્હાનું પ્રણયધર સેહરો.

પ્રેમ પડકારશે પોતાનો પરિચય પોતે,  
બાંધે બાંધશે બંનેને બરાબર સેહરો.

યાદ આવે છે મને વાત એ શાદીની ‘અમીન’  
જ્યારે બધાં હતા મારા કબનપર સેહરો.



## વતન નથી.

મન તારું, તારું મન નથી, તન તારું, તારું તન નથી  
તું છે વતનમાં એવતન તારું વતન વતન નથી.

નામદં હિંદના ગુલામ એવું જીવન તને હરામ  
કિસ્સો મરીને કર તમામ, તારું જીવન જીવન નથી.

એ વાડામંધીએ વધી પડામાં હુમતી વધી  
તો કેમ કહી શકાય ના, કે હિંદનું વતન નથી !

આપે છે પાઠ કરમનાની દાસ્તાનથી “હુસેન”  
કુખીની આપનારો પરી નહો, કદન નથી.

સંતોષી તું છે એટલે દુખમાં સુખી બને નહો.  
પણ એવા માનવીનું જે માનવું કદ જીવન નથી.

તેનું જીવન હતાશ છે તેનું મરણ નિરાશ છે  
એનું મરણ મરણ નથી એનું જીવન જીવન નથી.

એવા ગુનામ દેનામાં, બંદગી, જિંદગી, દગમ  
શર્મની વાત છે ‘અમીન’ મરવાનું તમને મન નથી



## ફાવી શકે

જે કરે છે સામનો દુનિયામાં તે ફાવી શકે  
જોઈલો શેતાન પણ ધ્વજ ને હાંસી શકે.

જ્યારે ખુદ શેતાનને ધ્વજ ન સમજાવી શકે  
ક્યાંથી આ દુનિયાના પાપો દામ અટકાવી શકે

માનવી જેમાં કે માનવના નથા હેવાન છે  
દ્રાણ, જગના મૂડીવાદીઓને સમજાવી શકે !

જે ગુનાઓ હોય તેઓને ખુદા હોતો નથી.  
નહીં તે કાલિમ મહત્તનને આમ તે ફાવી શકે !

એ કવિની કલ્પના ને ઉર્મિઓ શા કામની  
કાંતિ લાવી શકે, આઝાદી ના લાવી શકે !

છે જરૂરન કિંદને, થોડાક વીરોની દુકલ  
જે ગુનામીને હમેશા માટે દહનાવી શકે.

જિંદગીમાં જિંદગી છે કામની એ જિંદગી  
જે મરેલા દેશમાં કંઈ જિંદગી લાવી શકે.

છે સમજનારા તો ઝોછા નાસમજનારા વધુ  
એ વધારે મુખને ઝોછાં શું સમજવી શકે.

એક તો હું માનવી દૂંડો ને દૂંડા જિંદગી  
ક્યાંથી મુજ બહોળા વિચારો કાઢી અપનાવી શકે.

શું કહું એ શ્વાસને જ્યાં જિંદગી નિશ્વાસ છે  
શ્વાસ જાણે એટલું 'પસ, જઈ શકે, આવી શકે.

જે સમજતો કંઈ નથી સમજતું છું સમજે એ જ છે  
ના સમજ એને પડે ના કાંઈ સમજવી શકે.

તાજ એ સમજવનારાએને હું માનું 'અમીન'  
ના સમજવું હોય તેને જ્યારે સમજવી શકે.



## સર્જનહારને

સુખની સાથે સાથે દુખ દેનારને  
કેમ બૂલું, ને વળી કિરતારને !

મારું સર્જન, એનું સર્જન થઈ ગયું  
મેંજ સર્જ્યા મારા સર્જનધારને.

જીવવામાં એમ તો જીતી ગયા  
પણ હલીલોથી છુપાવી દારને.

મરી સાથે એનું એ વતન રહ્યું  
જાણે હું ખપનો નથી સંસારને.

જોઈલો, પરપોટો હું પણ જોડે હું  
જેમ લેવા ઝિંદગીના સારને.

યાદ કરતાં, પૂણું થઈ ચાલ્યું જીવન  
બૂલી ના મેસું હવે કિરતારને.

જે મળ્યાં પાપોમાં દુખેલો મળ્યાં  
શોધી શોધી, થાક્યો તારણદારને.

ત્યારે હૃદયે 'અમીન' આજાદ તું  
જો હલમથી જીતશે તલવારને.



## સજ્જન થશે

જો સુવકના રક્તનું સિંચન થશે  
તોજ હિંદુસ્તાન નંદનવન થશે.

થઈ જવા દો નાશ દુનિયાના બધે  
નાશમાંથી એક નવું સજ્જન થશે.

નાહી પીએ માનવીનું માનવી  
શી અગર, એવા પરિવર્તન થશે !

એને લેવા દો અનુભવ ઠોકરો  
એજ ફર્જન આખરે સજ્જન થશે

એના છવનમાં મરણો છે કાંઈ  
કોણ જાણે મરણો ના છવન થશે !

જેડવાની છે ગઝલ ભૂમિ હજી  
ચુર્જરીમાં પણ ગઝલ ગુલ્શન થશે.

મારા મર્યા બાદ મિત્રાને 'અમીન'  
મારૂં છવન છવવાનું મન થશે.



## ફેરમ રાખું છું.

ગુજરાતને ગઝલો આપું છું પણ ખ્યેય એ હરદમ રાખું છું  
'અંગા' અને 'ઝમઝમ' બંનેની સરહદનો સમાગમ રાખું છું.

સંસારમાં જે કંઈ રાખું છું, એક મિત્ર અનુપમ રાખું છું  
દિલ મારી ગતાગમ રાખું છું, હું દિલની ગતાગમ રાખું છું.

મારું અને પુષ્પોનું જીવન જ એમ જુઓ તો સરખું છે.  
જે તેટલું મારું મુલ્યાંકન, હું જેટલી ફેરમ રાખું છું.

જે પ્રમનો મારો રાહ વિકટ, પહોંચીશ છતાં મંઝિલની નિકટ  
કંટકથી ભરેલા સંકટ-પટ હું તારી ગતાગમ રાખું છું.

શું વિરહની રાતે વીતે છે, બંનેના અનુભવ ના પૂછો,  
એ પુષ્પની સમ પ્રાતઃકાળે આંખોમાં હું શખનમ રાખું છું.

જે મારા હૃદયના ભાવો છે, એ મારા હૃદયને ભાવે છે,  
જે કંઈ હૃદયંગમ રાખું છું, તે હું હૃદયંગમ રાખું છું.

હું પાપ છુપાવી પાપોમાં એક પાપ ઉમેરું છું જાણે.  
મોઘમમાં બધું છે જાહેર પણ જાહેરમાં એ મોઘમ રાખું છું.

'આઝાદ' તખલ્લુસ તો રાખ્યું, તે એમ 'અમીન' આઝાદ થયો,  
પણ તેટલું જોખમ ખેડું છું. હું જેટલું જોખમ રાખું છું.

## મળી 'વાહવા' મને

થઈ ગઈ એ ખાત્રી તો હવે સો ટકા મને  
નિજમાં જો થાઉં ગુમ તો મથું પામવા મને.

એ આત્મખર્ચા રી એથ મળી છે સદા મને,  
જગની ખુનાઈએના નડ્યો તાપ ના મને.

કોઈ પથિકની કામ ન આવી કલા મને  
મુજ સ્વપ્ન મારે કરવી પડી સાધના મને.

અપકાર પદ કામ રહે જેમની પ્રકાશ,  
ના માણસાના ના મળ્યા દોવડા મને.

મારા પ્રાણ્યની વાત નિરાળી. પ્રાણ જુદા,  
'લક્ષ્મી' ગમી નહીં ને ગમી 'સાન્દ્યા' મને

મૃત્યુના જન્મમાં છે ભરી કડવી જુદગી,  
પીવી ન પડે ગોડા ગળી એ સુરા મને.

જુદીની વાત છોડો હવે દિવની ડામ્યા  
લેવો પડ્યો છે પક્ષ તમારો મદા મને

મેં નામના તો મેળવી ને નામ પણ કયું,  
પજવા રહી છે આજ હવે નામના મને.

મારી વિચિત્રતા તો ગજવની જુએ 'અમીન'  
ભરતો ગમે હું 'આહ' મળી 'વાહવા' મને

ન્યાં ન્યાં મને 'અમીન' જવું છે હું જાઉં છું,  
વાહન અનીન કેરવે છે કલ્પના મને.



## દિલની ધડકનથી

મને શિક્ષા મળી છે એટલી વાચન ને ચિંતનથી,  
વધુ દુખ પામવાનું છે વધુ જીવન-વિવેચનથી.

હજી મૃત્યુ નથી આવ્યું, દયા તારી જીવન દાતા,  
મને એ પ્રશ્ન સંજવે છે, મળ્યું શું મુજને જીવનથી.

જુદી જાતિ, જુદી રસમે, જુદા વાડા, જુદા ધર્મો,  
બધું હો પૂર્વજોનું શું નથી આપ્યું સનાતનથી.

મને જૂલી જવા ચાડો છો છરછો છો, વિચારો છો,  
મટી શકનો નથી હું કેમ તો પાગ આપના મનથી.

વિરહમાં વિલગ છું ને વિચારમાં હું વિચરું છું  
મજા એકાંતની ના ઝૂંટવી લે તેઓ દર્શનથી.

જવાની આપની મેં વેતપ્ત, ને જળ આપનું જાણ્યું.  
કહે રોટી શકો પણ છો ભુશપાને એ યૌવનથી.

નથી જોવો નથી હું આશ્વાસન આપથી છરછું  
મળે છે આશ્વાસન મુજને અંતરની હુતાશનથી.

ન ઉઝવું છું રસગદો, ન મારી ઉઝ હું બાંધું  
ગળી લઉં છું ઘડીઆ અંદગીની, દિલની ધડકનથી.

થયો છે જન્મ જ્યાં મારો, ને જ્યાં કહેવાડે માળી હું  
ન સૂરભિ પણ મને આજે મળે છે મારા ઉપવનથી.

‘અમીન આઝાદ’ છું તો પણ હું બંધનમાં છું જીવનના  
પરિક્ષા લઈ રહી છે મારી, દુનિયા મારા બંધનથી.

## તોળતો હતો

‘જેને હું આમ તેમ ફરી જાળતો હતો  
દિલમાંજ એડો એ મને ઢંઢોળતો હતો.’

જેમને સ્વર્ગમાં મને, રેહમત હસી પડી,  
જ્યારે ફરિશ્તો મારા ગુન્હા તોળતો હતો.

ગર્હ કાલના એ માળીને જાણું છું આજ પણ,  
મારા જીવનનું ફૂલ જે રંગડોળતો હતો.

દરિયાકિનારે સાંજના, છે આજપણની યાદ !  
ગાતી હતી તું ગીત ને હું ડોલતો હતો.

મારા એ દિવસોને હજુ ભુલ્યા નથી,  
પીતો હતો હું તેથી વધુ દોળતો હતો.

ના’નો નીકળ્યો ‘કણ’થી એ દુનિયામાં હું ‘અમીન’  
મોરી નજરથી જ્યારે મને તોળતો હતો.

## ચાંદની પાથરું છું

કવનમાં હૃદય-આગ જ્યારે ભરું છું,  
સમાને નથી ભાસ, સળગી મરું છું.

જુદું હું વિચારી, જુદું આચરું છું.  
મને જીવનું છે ન છુટકે મરું છું.

નિરાશા સમુદ્રે તણખણું છે આશા  
જુઓ હું તણખલાને પટ્ટી તરું છું.

કવું છું, ફક્ત ઉમિંઓને કવનમાં,  
તમે ધાયું સાહિત્ય-સેવા કરું છું?

તમન્ના સુરા છે, ને દિવ જનન જાણે,  
હું ખાલી રહું છું ને પળે ભરું છું.

તમે ગુપ્ત થઈને તપોછો તમે, પણ  
જુઓ!! મને, ચાંદની પાથરું છું.

હું સંજોગનો ભોગ છું ભોગ બેનને  
નહીં તો તમે જોત, શું શું રહે છે!

દયા નવ છું કે મનાવીને મનો,  
જુઝામમાં 'આઝાદ' નામે રહે છું.

બહુ પ્રાણીઓ વિશ્વમાં ફરે છે પણ,  
બધે ભાગે હું માનવીથી રહે છું.

અધર્મ 'અમીન', એમ ધર્મિષ્ઠ છું કે  
અથા સાથે ઇ-સાનિયત વાપરું છું.

## બનાવી દે

જીવનમાં તો જીવનનો આધાર બનાવી દે  
વેરાન બન્યા દિલને ગુજાર બનાવી દે.

દિલ છેજ અને દિલમાં છે દર્દ જો રહેવાનું  
એ દર્દને જીવનનો આધાર બનાવી દે.

આ તારી બનાવેલી દુનિયામાં રહ્યું છે શું ?  
એક બીજી નવી દુનિયા કિરતાર બનાવી દે.

તારાથી હું જગમા છું મારાથી છે તું જગમાં  
બંનેનાં મિલનમાંથી કંઈ સાર બનાવી દે.

જગ બનું ફગાવી દઉં જગ બનું બનાવી દઉં,  
સંજોગ મને જો ના કાચાર બનાવી દે

એ માનવી દેવાશે માનવતા છે શું એમાં  
જે 'માનવી-સોડીંગો' વેપાર બનાવી દે ?

એ રસમે રિવાજોતી છે હાલ પુરાણી થઈ,  
ઉઠ તારી જવાનીને તલવાર બનાવી દે.

હિંસાને અહિંસાની તકરાર નથી એમાં,  
બસ તારી કલમને હું તલવાર બનાવી દે.

એની જ અડમતા છે, છે છત અમીન' એની  
જે આત્મની શક્તિને ગિરનાર બનાવી દે.

## દુનિયાજી કારાવાસ છે

દિલ પ્રયાસો તો કરે છે: તોય. વિવર્યાસ છે,  
રોજ એ વિશ્વાસ મૂકે, રોજ નાસિપાસ છે.

એમની મારા ઉપર એ મહેરબાની ખાસ છે,  
ત્રાસ તો આવી શકે છે એટલો સદવાસ છે.

એક કાયા તારને તાણી રહી છે છદ્દગી,  
છદ્દગી પણ શું કરે, જે શ્વાસ છે, નિશ્વાસ છે.

કાવ્યનો છે શોખ જ્યારે આપને તો સાંભળો,  
કાવ્ય સાંભળતા જરૂરી કાવ્યનો અભ્યાસ છે.

મારી મિલકત મારી પાસે છે છતાં કન્નને નથી.  
દિલનો છે દવાગી છું તો પણ કોઈનું એ દાસ છે.

પ્રણય બે ઉપવાસ કરવામાં જ મળતું હોય તો.  
રંકને છે પુણ્ય, પારમસના ઉપવાસ છે.

મૃત્યુના આભારના બારે દયાવેત્તી રહી,  
છદ્દગીનો, એટલે મૃત્યુ કરે ઉપવાસ છે.

આમ જાની પડે તો કારાવાસમાં પણ મુક્ત છું,  
એન માગી લઉં તો પુત્ર દુનિયાજી કારાવાસ છે.

ઉર્મિઓ આવી લખાવી જાય છે કાવ્યો 'અમીન'  
બાકી અમને છે ખબર, શો આપનો અભ્યાસ છે!

## યાદ રહેવા દે.

હૃદયનાં હૃદ તું મહેમાન છે ના કેમ સત્કાર !  
ભણે આપ્યાદ તું રહીને મને બરગાદ રહેવા દે.

મને કુરસદ મળે છે ક્યાં પ્રભુને યાદ કરવાની,  
કરે છે યાદ કરનારા મને અપવાદ રહેવા દે.

રહું છું હાલ, પણ જાણુ છું એ યુગના પરિવર્તન.  
મને પણ એ ન રહેવાદે ન મારી યાદ રહેવા દે.

અરે જ્યાં માનવી પણ પાશવી જોવો થતો ચાલ્યો,  
કહો આપ જ કહો કે ઠાણુ માનવવાદ રહેવા દે !

જળે જોમાં બધા પડ્યા, મળે જ. મા બધા વાદો,  
જરૂરત વાદની જો હોય એવો વાદ રહેવા દે.

અરે શુ સુખ મળ્યું તમને. કહોને યાદમાં એની,  
એ રહેવા દે તો શા માટે તમારી યાદ રહેવા દે ?

મને એ શ્વાસ દેનારાના ધારો શ્વાસ લઉં છું પણ,  
હરી એ શ્વાસ લઈ લેનારની શું યાદ રહેવા દે !

કવિતાને છે બંધન પણ કવિને હોય ના બંધન,  
'અમીન', 'આઝાદ' છે, તેને અમીન આઝાદ રહેવા દે.

## જખમે હમી રહ્યા છે.

જણીને માનવીઓ જગમાં બની રહ્યા છે  
નિર્મિત મરણની સામે જીવન ઘડી રહ્યા છે.

બુદ્ધિપ્રદેશ પર તો છે અવનવા ધસારા,  
કર્મ કંઈ વિચાર આવી પાછા ફરી રહ્યા છે.

દિલની થવાની દુર્ગત બનેલી છે જુગી લડે,  
'આંખો રડી રહી છે જખમે હમી રહ્યા છે'

હા, દોષ તેમનો છે, શા દોષ દીપિકાનો?  
જેઓ બની પતંગ મરવા બળી રહ્યા છે.

નિર્બળ બલે છે આંખો, જખમેને દાદ આપે  
આંખોને જોઈ રડતી જખમે હમી રહ્યા છે.

મારા ગરીબ દિલની જોતા જન્મે અમીરી,  
ચુપ છે ને સેંકડો દિલ એને હસી રહ્યા છે.

મારી વિચાર-સરણી છે જાણે એક નિસરણી  
જેની ઉપર વિચારો ઉતરી-ચઢી રહ્યા છે.

હું એમનો હમેશા ગાળુ ખયાલ એવો  
ને એ ખયાલથી પણ મારા ડરી રહ્યા છે.

જીવ્યા 'અમીન' જીવ્યા એવું જીવન, જવા દો,  
જાણે તમારી માફક એમજ મરી રહ્યા છે.

## મોત શિષ્ય હોય છે.

હોય છે શોધક, વિચારક, કે વિવેચક : હોય છે,  
પણ અધામાં સત્સર્જક, યુગન્યતક હોય છે.

જેમા દાખો હોય એ, કોઈ પુસ્તક હોય છે,  
તો વિવેચક એના, એનું શુદ્ધિપત્રક હોય છે.

સાર એના શો હશે તે હું કહી શકતો નથી,  
પણ 'અવન'ની વાતોનું 'મોત' શિષ્ય હોય છે

પ્રેમમાં હે! જીભ, વચ્ચે ખાતવાની શી જરૂર !  
જ્યાં પરસ્પર આખ દેત મદેશવાહક હોય છે !

મારી મિલકત, કલ્પનાઓ, ભાવનાઓ, ઉર્મિઓ,  
મારી નિર્ધનતાનું ધન પણ મારું હાથક હોય છે.

પ્રાણ એના તનાની કંઈક હું મળજૂરી જુઓ,  
જ્યારે મારી હામનો જન્મે છે, ગાળક હોય છે

આખી દુનિયા એક સાગર છે નિરાશનો 'અમીન'  
પ્રુદ્યુદા સમ આશ જેમાં કોઈ છુલ્લક હોય છે.



## ‘બંદગીમાં’

પટ્ટાય છે હૃદયના રંગો ઘડી ઘડીમાં  
ગમમાં કદી ખુશી છે, છે ગમ કદી ખુશીમાં.

ના ચૈન છે ખુશીમાં, ના ચૈન એ ખુશીમાં,  
‘ઝૂંપે છે દિવસ પિયાઈ’, એ એક લાગણીમાં.

દુનિયા ઉપર રહીને દુનિયાને પરદે છે,  
થઈ જાઉં છું હું જ્યારે ગુમ મારી શાએરીમાં.

તસ્વીર આત્માની એમાં ન જોઈ શક્યો,  
દેખાઉં છું બંને ‘પગુ’ ક્યાં એ આરસીમાં.

મૃત્યુની રાહ અમને જોવી પડી હમેશા,  
બગવાનની દયા છે બસ એજ, જિંદગીમાં.

ધાગે કે આધાસન એમાં મને મળ્યું પણ,  
છે પ્રશ્ન શું મને છે મસ્તીને બંદગીમાં ?

સૂરજના તેજને તો આગે કરી શકે છે,  
દેખાવે કંઈ નથી પણ છે કૈંક વાદળીમાં !

બંને શિકાર શામે બંને શિકાર બેલે,  
શા ફેર છે અમારા લાકિમ ને પારધીમાં.

અમને ‘અમીન’ એમાં શું શું નથી મળ્યું, પણ,  
માનવતા મુશ્કેલીએ મળવાની માનવીમાં.

## આકાશના સિતારા

સામેજ છે નિરાશાની તોપના ધ્રુજરા  
તુટી પડે ન જોજો આશા તણા મિનારા.

હું શોધતો હતો કે છે કાણુ કાણુ મારા  
મળ્યા મને ઘણા પણુ જોયા તો સૌ ઠગારા.

છોને તમે છો સારાં, છોને અમે નકારા  
ક્યાં છો તમે અમારા, તો ક્યાં અમે તમારા !

એ વાતમાં અનેરી છે ફિસ્સૂરી સમાધ,  
અમને છવાડનારા છે અમને મારનારા.

કંઈ એટલા બધા છે મારા હૃદયના દાગો,  
સરખામણી કરે છે આકાશના સિતારા.

જીવના સમાવના છે સૌ થાંભલા સડેલા  
જોજો મળે પડે ના કંઈ આપણા સુવારા !

આજે 'અમીન'ને પેણ ગળ્યા ને જોષ લીધા,  
'આજાડ' છે પરંતુ છે કેદમાં જિવારા.

## શિક્ષણ જોષએ

એવું જીવન ના મને ક્ષણ જોષએ  
જેને માટે રોજ રક્ષણ જોષએ.

પ્રેમમાં જો આંખથી અશ્રુ વહે  
હાલવું એકે ન પાંપણ જોષએ.

‘દીન’ ને ‘દુનિયા’માં ઝોલા ખાઉં છું,  
જોષએ ‘આ’ પણ ને ‘તે’ પણ જોષએ.

પાપ જગમાં કેટલાં તુજથી થયાં ?  
તું જો શિક્ષિત હોય તો ગણ, જોષએ !

ડીઝીથી કંઈ નથી વળતું હવે,  
કંઈ અનુભવતું ચે શિક્ષણ જોષએ.

તારા દિલમાં જોઈ લે તુજને ‘અમીન’  
નિજને જોયા નિજનું દર્પણ જોષએ.

## મળે છે ?

આસ્તિકતામાં જ્યારે નાસ્તિકતા મળે છે,  
કુદરતનો દોષ ખૂણે ખૂણે ફરી વળે છે.

સંજોગના પવનના સુસગાટા બને ફળે છે,  
એક પળમાં દુખના હુંગર પણ હોય તો ટળે છે.

કુદરતને દોષ શાને ? કિસ્મતને ગાળ શાને ?  
જે મર્દ હોય તેને જે જોઈએ મળે છે.

શું પ્રેમ, વાસનાને સમજી રહ્યા છે લોકો ?  
શાને હુગર જલે છે, શાને હૃદય ખળે છે ?

શું લેણુ દેણુ માનવનું જગ ને આભમાં છે ?  
એક અહીંથી નીકળે છે, એક ત્યાંથી નીકળે છે !

જગમાં તો અમને શાંતિ કે સ્વર્ગ કંઈ ન મળ્યું,  
મર્યા પછીની વાતો પણ જોઈશું, મળે છે !

## ચંદન ઘસે છે

મુજ કલ્પનાઓ જ્યાં જ્યાં ઘસે છે  
ત્યાં ત્યાં નવી એક સૃષ્ટિ વસે છે.

ચાક્રીને જ્યારે ખેસું છું, ત્યારે  
મંત્રિલના રાહો મુજ પર લસે છે.

આંખોની કીકા નાની છે તો પણ,  
મારી નજરમાં દુનિયા વસે છે.

છે શ્વાન જેવા એવા ઘણાં, જે  
ચુપચાપ કરડે, પણ ના ભસે છે.

એ પારધીને જઈને શું કહેવું?  
ખુદ પક્ષીઓ જ્યાં જઈને રહે છે.

એનાં નયનમાં અશ્રુ છે એવાં,  
—કે પાનખરમાં ફૂતો લસે છે.

મહેદિલમાં ખુશ્ખુ પ્રસરી છે જાણે  
મારી કવિતા ચંદન ઘસે છે.

જીવન 'અમીન' એ સંગ્રામ છે પણ,  
લડતા નથી જે, આશા ખસે છે.

## સુરાપાન જોધને

જેને નમન કરું છું હું હન્સાન જોધને  
અકડે છે ખૂબ, પોતાને વિદ્વાન જોધને.

મહેમાન જેને ધારતો, માલિક બની ગયા,  
દિગમુઠ થયો હું પોતાને મહેમાન જોધને.

રેખા બતાવી હાથની જોયા મરું છું હું,  
નિર્બળ થયો નસીબને બળવાન જોધને.

આપ્યા મને છે પ્રેમ, તો હીધું છે તમને કપ,  
જે કાંઈ દે છે આપણે બગવાન, જોધને.

એને ઝુકી ઝુકીને સુરાહી કહે છે શાત,  
ખાલી હસે છે મારૂં સુરાપાન જોધને.

એવા નિયંત્ર મેળ ઉપર કેમ ના હસું ?  
અરમાન મારા, આપના અરમાન જોધને.

તેઓની સાથે થાલે છે દુનિયા ફકત 'અમીન',  
થાલી રહ્યા છે તંબો હયામાન જોધને.

## પાપ જો

જાન જો, આકંઠ જો, આશાપ જો,  
મારા પ્રેમી દિલનો ત્રિવિધ તાપ જો.

કાબ્યમાં ના હોય કંઈ માપ જો,  
નામ અપદ્માગદ્ય એને આપજો.

આપવા બદલામાં દિલ તૈયાર છું,  
આપને જો આપવું હો, આપજો.

ના, મને સંતાપનું કંઈ દુખ નથી,  
સુખ મળે જો આપને, સંતાપજો.

માર આખોનું અધૂરું છે મિલન,  
એ દિલોનો થાય ના મેળાપ જો.

ઉઝ થઈ બોલી ગયાં જો કંઈ છતાં,  
એની આંખોમાં છે પશ્ચાતાપ, જો.

મારું અંતર જોવા દષ્ટિ જોઈએ,  
આંખના 'અંતર'થી અંતર માપજો.

દિલના ઝખ્ખે પર નમક છાંટીને એ,  
એટલું કહેતા રહ્યા 'સુપચાપ જો.'

એકલું વ્યક્તિત્વ જાણે ગોળુ છે  
પક્ષની ના હોય એ પર છાપ જો !

પ્રેમી દિલનું દર્દ છે એમાં 'અર્થીન'  
જો ગમે નમને ગઝલ આશાપજો.

## આ વેશ માં

દેશ માં માટે ખીજ દાદ દે છે જીવન પરદેશમાં  
ને ચાલી ગભરાય છે દશીની દેશી દેશમાં.

એ જનારા જો અહીંની જાવના તો શું કરે,  
કુટવાનું કંઈ નથી જાકી રહ્યું, મુઠ્ઠા દેશમાં.

જોખજોના દાખલો રાખો નજર સામે, જુઓ,  
શી અસર જાકી રહી છે દાદના ઉપદેશમાં.

હું તને જોયા કરું ને તું મને જોયા કરું  
આંખો સમજી જાશે આંખો તણા સદેશમાં.

એક ઉર્મિલ વ્યક્તિ માફક હું બધું લખતો ગયો,  
એટલે જુલો કરી નાંખી હશે આવેશમાં !

જેવણ દિલમાં, વધાની આશ શી રાખે 'અમીન'  
શોધવાથી કંઈ મળે ધોળાશ કાળા મેશમાં ?



## કરે કોઈ

ન્યાય કેવો જદા કરે કોઈ  
સુખ રહીતે સદા કરે કોઈ

દર્દ છે તોજ દિલનું જીવન છે,  
દર્દની શં દવા કરે કોઈ.

છે ગુનાહોમાં પણ અજમ લજ્જત,  
કેમ પાપો જતાં કરે કોઈ.

એવો કેવો હું જગ-મુસાફર છું !  
જંને અસ લૂંટેવા કરે કોઈ.

દિલની હાલત તમે તો જાણો છો,  
‘શું’ હમેશાં કહ્યા કરે કોઈ.

હદ નથી એના લોભની જગમાં,  
માનવી પર દયા કરે કોઈ.

આખરી દમ સુધી રહું પીતો,  
ગમે પીવડાવ્યા કરે કોઈ.

દર્દ છે જ્યારે દિલનું મિત્ર, ‘અમીન’  
મિત્રને શું મનો કંઈ કોઈ.

## માનવી વંચાય નહીં

જ્ઞાન ફળ તેને ફળે છે કે જે ફૂલાય નહીં,  
ફળથી જરૂર કયા ડાળ ઝૂકી જાય નહીં !

મોત માટેજ ફક્ત વક્ષ જીવન થાય નહીં,  
એમ જીવાય છે પણ એમ તો જીવાય નહીં !

કાવ્યમાં પ્રાણ ન હો તો કવિ પૂજાય નહીં,  
રંગ પૂરાય નહીં, રક્ત જો સિંચાય નહીં.

શક્તિ એમાં હો તો શું કવિ કહેવાય નહીં ?  
‘આસ ગુજરાતીઓ’ આપે જો અભિપ્રાય, “નહીં !”

માફીનામા બંને અળજઅરીએ લખ્યાં હો, પણ,  
કોઈ આઝાદ કરી અધને અધાય નહીં.

વાંચવા માટે તો છે માનવી - પુસ્તક, જંવા,  
તે છતાં માનવી છે માનવી, વંચાય નહીં.

માનવી જીવે છે માનવતા મરી ગઈ એની  
કેમ પાશવતી પશુતા પછી પોષાય નહીં.

પ્રેમનો પૂલ બને જો કે, પણ એ શી રીતે ?  
તાર દષ્ટિના અને દિલના જો સંધાય નહીં ?

આશ ફળશે તો મજા નષ્ટ થશે જીવનની,  
જો નિરાશા છે અમર જોડે મરી જાય નહીં.

મુખ્ય બે કામનો સૂર એક ને સરખો ફાળો,  
છે ગુન્ડેગાર જો ગુજરાત ગઝલ ગાય નહીં.

રાગ રગ-રગમાં ગુલામીનો છે રોગી એવા,  
રાગ જૂનો છે, ગુલામીને ગમી જાય નહીં !

છે સદાચારીઓ, છે ધર્મો, અને હથેર પણ,  
તે છતાં કેમ જગત શાંતિ બળવાય નહીં ?

એ જો હક્કારો તો ઢોળાશે સુરા જીવનની,  
જમ જીવનનું બરી રાખવું હક્કાર નહીં.

## મંસાર નાટક છે.

મને એ પૂછવાદો માન્યું કે કુદરત નિયામક છે,  
જગત મોપક હતો જે દેશ આનંદ કેમ યાચક છે ?

કહો છો આપ દિલની વાત ખેશક; પણ મને શક છે,  
—કે એ શબ્દો રચ્યા મુખના, ને દિલ કયાં પારદર્શક છે ?

બુઢાપો 'ઉત્તરાધ' એનો અને 'પૂર્વાધ' છે યૌવન,  
બળી 'પ્રસ્તાવના' છે બાળવય; જીવન કે પુરતકડું છે !

થતેના માફ સર્જન તો જગતને ખોટ પડતે શું !  
થયું સર્જન તો એ શા કામનું ! સર્જક વિસર્જક છે.

જવા દો આસ્તિકોના જૂથને હું ખૂબ જાણું છું,  
અરે ! એ નાસ્તિકો સારા કે કુદરતના ઉપાસક છે.

થયા વર્ષો કરી શક્યા ન બર એ કોમના ધરમાં,  
કદી આકાશવાસી છે કદી એ વિશ્વવ્યાપક છે.

તમે જુઓ તમારી જાંઘી, જીવું છું હું મારી,  
તમે પણ પાત્ર, હું પણ પાત્ર છું, મંસાર નાટક છે.

પ્રણય—સાગરના તોફાનોને એ ખાળી નશી શકતા,  
હૃદયનો દોષ શા એમાં, નયન વિશ્વાસ—વાતક છે.

પડી જે કોઈ પર આકૃત તો મેં મારી ગણી લીધી,  
સમાયું વિશ્વ દિલમાં છે, કે દિલ ખુદ વિશ્વવ્યાપક છે !

જુદાં મંતવ્યા એના ને જુદા જીવનના સંજોગો.  
'અમીન આઝાદ'ને કયાં આ જગત રહેવાને લાયક છે ?

## શયનમ નથી.

મુજ વિચારો મુજ વિચારો છે, બલે ઉત્તમ નથી,  
એમ તો કમ છું યધાંથી, આપથી કંઈ કમ નથી.

ભૂત કરવાનો મળ્યો છે માનવીને વારમો,  
આપણા માયાપ શું 'હવા' અને 'આદમ' નથી ?

મારી દષ્ટિ રૂપને સત્કાર આપે જાય છે,  
એ જતાવે છે, કે મારા પ્રેમમાં સંયમ નથી.

એમ તો 'સંતો' 'મદંતો' ને 'શ્રીમંતો' છે ઘણાં,  
પણ હવે 'હાતમ' નથી 'મોતમ' નથી 'વિક્રમ' નથી.

વિરહમાં ગુની રહી જોના અમરના રાતભર,  
છે કળીના અશ્રુઓ, શયનમ છે તે શયનમ નથી.

જન્મનારા જ્યારે જગમાંથી જનારા છે જરૂર,  
જીંદગીનો ગમ નથી ગમ, મોતનો ગમ, ગમ નથી.

એ નિયમ છે સૃષ્ટિના કે મોસમો અદલાય છે,  
કેમ આ પરતંત્રતાની ગર્હ હજી મોસમ નથી ?

અને, મા ધરતીનું લોહી પી ઉછર્યા સાથ સાથ,  
'કુલ' પણ મારી નજરમાં 'કંટકો'થી કમ નથી.

હું યધાંતો મિત્ર દુસ્મનના ય દિવસમાં સ્થાન છે,  
કંટકોની પણ નજરમાં ફૂલથી હું કમ નથી.

જ્ઞાન-સાગરને કિનારે છું હજી યાગક 'અમીન'  
મારવાને તો મને તોફાન શું યોગમ નથી ?

## યાદ આવી

જમનનાની જ્યાં આપદા યાદ આવી,  
મને ભૂલવા ગમ, સુરા યાદ આવી.

ભુઢાપાના જોધને ઠંડા નિસાસા,  
જવાનીની મુજને લવા યાદ આવી

જનાઝો જતો કોઈનો જ્યારે જોયો,  
તરત મુજને મારી કઝા યાદ આવી.

જવાની પછીના ભુઢાપાને જોતાં,  
એ માઆપની અદ્ભુત યાદ આવી.

ગયો ભૂલથી ભૂલી હું, ક્યાં જવું છે;  
મને કેમ ના અર્થ જવા યાદ, આવી.

‘અમીન’ એમ કહેતો હતો ‘હું અમર છું.’  
મને આજ એની કઝા યાદ આવી.

## ખિલાવીને રહેશે

પ્રયાસો કરે તેજ કાવીને રહેશે,  
ફકત તેજ લથુશે જે વાવીને રહેશે.

સપાટા બલે પાનખરના છે કાવ્યા,  
વસંત આવી ઉપવન ખિલાવીને રહેશે.

વિજય થેલા હર્ષિત નથા ગર્વ ના કર,  
નિયમ ગર્વનો છે હરાવીને રહેશે.

મળી ગઇ ખમ્બર કોઇના આગમનની,  
'નજર જાળ' નયનો ખિલાવીને રહેશે.

હવાયાં નિરાશાનાં છે વાદળાં પણ,  
એ ક્યાં 'આશ સૂરજ' છુપાવીને રહેશે.

જગતમાં એ બંદો બન્યો છે ખુદાર્થી,  
તો બંદો ખુદાને બનાવીને રહેશે !

ન રહેશે, છે જગમાં નિયમ આવજનો,  
ગયા આપ, તો અન્ય આવીને રહેશે.

અમોરો બલે પાળી પોષા રહ્યા હો,  
મરીએ ગુલામી ફગાવીને રહેશે.

'અમીન' આપનો એમ ખુદદાર છે પણ,  
જશ્વત પડે, શિર ઝુકાવીને રહેશે.

## દિલાસામાં

જીવનની મજા આપી તો આપી નિરાશાએ,  
તે ખેડે છે આશામાં પામું છું નિરાશામાં.

એ રીતે તો ઉપયોગી છે એનો દિલાસો દિલ,  
તું દર્દ વધારી તો આપે છે દિલાસામાં.

શિર પટકાને પાછી ગમ એ લલરીએ મોજાની,  
ના હૃદ મળી જ્યારે એદર્દ કિનારામાં.

જો પાપ ન કરતે હું શી પુણ્યની ગત કોતે !  
મેં પુણ્યને જાણ્યું છે પાપોના જમાનામાં

જીવનને સુધારું પણ સુધરે તો ખડું જીવન !  
મૂલો જ થતી ગઈ છે પ્રત્યેક સુધારામાં.

છું દર્દની દુનિયામાં 'મશહર' 'અમીન' એવો,  
તે દર્દ છે ખીખનું તે હોય છે મારામાં.



## ‘ગઝલ’ આવી

આશ મારી જરાય જ્યાં ફાવી,  
કાં નિરાશા તરત ધસી આવી ?

મૃત્યુ જાણે કે હૃદ છે જીવનની !  
જિંદગી કેણે એવી સર્જાવી ?

થઈ જશે જિંદગીનું દુખ પૂરું,  
જિંદગી યમને જઈ મળી આવી.

કલ્પના મારી તે કવન એનું  
ઝપતી ખ્યાલિ મેં જ ફેલાવી.

રહી ગયાં એ જતાં જતાં જ્યારે,  
જન જાણે જતાં જતાં આવી.

મનની આશા અમીન’ની ફગાશે,  
આવી ગુજરાતમાં ‘ગઝલ’ આવી.

## જવાનો હતો

‘જવાની’ સમય જે જવાનો હતો,  
ફરી હાથ ક્યાં આવવાનો હતો ?

હૃદયમાં ઉમંગો તરંગો હતાં.  
મોહખતનો એ એક જમાનો હતો.

બનાવી જમાનો મને શું કરે ?  
એ જાણે છે શું મુજ જમાનો હતો ?

અસર રૂપની થઇ, થયો પ્રેમરોગ,  
થવાની હતી, તો થવાનો હતો.

હૃદય, ‘દર્દની સાથે ખેંચી ગયું’,  
એ ઉપકાર એની દવાનો હતો.

નઝર ઝાંખી, તન દીધું, ને ઘાળા વાળ,  
સમય એ જવાની જવાનો હતો.

થવાનો હતો જેનો હું ના થયો,  
થયો ના જે મારો થવાનો હતા.

જે ખ્યાલિ છે ‘પ્રક્યાસ’ની એમાં ભેદ,  
બુદ્ધિનો હતો કે બુદ્ધનો હતો ! ?

થતો વળે છે છું જાણે મંજિલથી દૂર,  
હું ક્યાં વળે છે છું ક્યાં જવાનો હતો !

છે મૃત્યુ જ તારક જીવનનું ‘અમીન’  
જીવન છોડી ક્યાં તું જવાનો હતો ?

## રહેવા દે

સહન કયું ધણું દુખ, ના વધુ ખીમાર રહેવા દે,  
સુખી સંસાર તો પળવાર, પાલનહાર રહેવા દે.

જવાની ગઈ 'જવાની', તો હવે તકરાર રહેવા દે,  
ખળી રસી રહ્યા રસીના વગ દિલ્હાર રહેવા દે.

મોહખ્યતમાં રહે, તો એટલો વડેવાર રહેવા દે,  
બલે બાકીના તૂટે તાર, દિલના તાર રહેવા દે.

વશ, ને 'એવશાઈ'ને એ મિત્રોની હું બાણું છું,  
મને ના હો ખખર એમાં નથી કંઈ સાર, રહેવા દે.

કદી એ તેજ, ના માંગું, હરે જે તેજ આંખોનું,  
રહ્યા, છોતે અમારા પર રહ્યો, અંધકાર રહેવા દે.

એ માનું છું, કે માનવ છું, વળી આભાર શો માનું!  
હું એ કિરતારને રાખું. મને કિરતાર રહેવા દે.

ખુશીમાં તો હું ખુશ છું, પણ ગમીમાં પાશુ નથી નાખુશ,  
ખુશી પર ક્યાં સુધી એની મને કિરતાર રહેવા દે.

અભિમાની હું એવા પણ રહે છે દૂર જે તુજથી,  
'અમીન' આઝાદ છે તું, શી તને દરકાર? રહેવા દે!

## થાય ના

જોઈ તમને આજ શું શું થાય ના,  
કાણ હલભાગી છે જે ફૂંસાય ના.

એવું તો ધાર્યા વિના રહેવાય તા,  
લૂંટવા જે જાય છે, લૂંટાય ના ?

દિલને બદલે દિલ હું માંગું છું કકત,  
આપથી એથી વધુ લેવાય ના.

આપવાનું છે પછી આપીજ દો,  
દિલ છે એ વસ્તુ કે જે સચવાય ના.

શું રડો છો લોકને દેખાડવા,  
એમ પાપો શેખજી ! દોવાય ના ! !

હા, જવાની આવી, ચાલી ગઈ છતાં,  
કેમ આ ઘડપણુ ગયું ના, જાય ના ?

કેવો પરદો ! તું મને જોયા કરે !  
જોઈ જો હું, તો મને દેખાય ના !

નાખુદા પણ હોય, તેથી શું થયું ?  
નાવ કંઈ તોફાનમાં સચવાય ના.

એ સમજવું છે ઘણું મુશ્કેલ 'અજીન'  
જે સમજમાં આવે, પણ સમજાય ના.

## માનવ જીવનની

ઝડી વરસાવો મારા પર દમનની,  
નહીં શ્રદ્ધા હો મજબૂત મનની.

વતન માટે, છે એ તો અંગ જન્મું,  
વતન દુનિયા, અંધી દુનિયા વતનની.

નિરાશા છે તો આશામાં મઝા છે,  
નિરાશામાં જ છે આશા જીવનની.

અરે એ નમ્રતામાં જન્મનારા,  
જરૂરત કેમ રાખે છે કદનની !

મરે છું તો પછી જન્મયો છું શાને,  
સમશ્યા એ જ છે મારા જીવનની.

‘કલા ગમતી નથી ‘ભાવિ પૂજક’ને  
‘પુરાતન કાળ’ની કે ‘અદ્યતન’ની.

બલે છું ઉન્નતીનો સ્વપ્નદૃષ્ટા  
પકડ છોડે મને છે ક્યાં પતનની.

હકીકત છે, નથી એની હકીકત  
હકીકત કેટલી માનવ-જીવનની !

પ્રણય બીમારે મીચી આંખ અંતે,  
બિચારાની ખૂટી ધીરજ નયનની.

## ‘શું’ જાણે ?’

વિરહની રાત, ઉશ્કાપાત, તું અજાત શું જાણે ?  
તને લાગી નથી દિલમાં તો દિલની વાત શું જાણે !

નિરંજનને નિરાકારી જીવન આધાર શું જાણે,  
મને લાગી છે જે દિલમાં જગતનો તાત શું જાણે !

જવાનીનો ફકત ધડપણ છે પ્રત્યાધાત શું જાણે !  
જવાની પણ દિવાની છે એ પ્રત્યાધાત શું જાણે !

જીવન સમજે તો એકએક શ્વાસ એનો પાદ આપે છે.  
ન જાણ્યું જીવતાં જોણે જીવનની વાત શું જાણે !

જીવનપુંજ તને તુજ પ્રેમીએ અર્પણ કરી દીધી  
હૃદયથી કીમતી એ પ્રેમમાં મોગાત શું જાણે !

‘અમીન’ આઝાદ છે આ જગ કે પેલા જગની શી ચિંતા ?  
પુત્રીમાં મસ્ત છે એ પારખી પંગાત શું જાણે !

## હાલ રાખું છું

જીવું છું એવું જીવન એવો હાલ રાખું છું.  
તમાચા મારી ને મુજ ગાત હાલ રાખું છું.

ન કોઈ ચીજમાં કાંઈ કમાત રાખું છું,  
ન બર, કુટુંબ, ન મિત્રા ન માલ રાખું છું.

હું બાળપણમાં જવાનીની ચાલ ચાલીને,  
જવાનીમાંજ ઘણાં ઘોળા બાલ રાખું છું.

પ્રુદીમાં મસ્ત છું ડરવાનું કામ છું છે મને  
જીવન મરણનો કદી ક્યાં સવાલ રાખું છું.

ઘણી છે ફિક ઘણો ગમ છે તે છતાંય 'અમીન'  
રહનમાં હાસ્યનો હરદમ ખવાલ રાખું છું.

## હૃદયની સિતારને

ના છેડો મારી, વુટેલા દિલની સિતારને  
ના પાનખરમાં યાદ કરાવો અહારને.

સમજી હું મારો આસરો સપડાયો જાળમાં,  
શું જાણું શોધતું હતું કાંઈ શિકારને !

જીવન પછી મરણ અને શું છે મરણ પછી,  
હું કાંઈ પણ સમજ્યો ન જીવનના સારને.

રંગે છે જાત જાતના રંગે મને જગત  
હું છું કે છોડતો નથી મારા ચિતારને.

બાંગોથી ના તો ઘંટના નાદોથી કંઈ થયું,  
વશ થઈને હું તો જાગ્યો છું દિલની પુકારને.

ખાવાયેલા એ મિત્રોની આવે છે દિલમાં યાદ  
ગુંથી રહ્યો છું જાણે હું ફૂલોના હારને.

શું યાદ શકિત એટલી મારી વધી 'અભીન' !  
ભૂલી ગયો હું આખરે પરવરદિગારને !



## કદી ન જો

‘દિલ પ્રેમમાં ફના કરી પાછું ફરી કદી ન જો,  
ન્યોચ્છાવર થઈને કોઈ પર જો મર્ધ તે જીંદગી ન જો.’

તારી ખુશી જો તું જુએ, જગની પસંદગી ન જો.  
દિલની ખુશીમાં મસ્ત રે’ બીજની નાખુશી ન જો.

જો રૂપને જુએ તો તું દૃષ્ટિ કળાની રાખજે,  
અદનામ ‘પ્રેમ’ થઈ પડે એ આંખથી કદી ન જો

શું થાય, જોડેં તો ખરા મર્યા પછી એ જોઈ લઈશ;  
જોવો નથી કદી મને તો જા ખુદા કદી ન જો.

ના ધર્મની કિતાબ જો, ના પાપ જો કે ના સવામ  
જીવનને લાજવાય જો, યૌવન શરાય પી, ન જો.

આંખો જુદી, હૃદય જુદાં, જીભે જુદું બતાવશે,  
એ તારા દોસ્તોમાં તું હંમેશ દોસ્તી ન જો.

આજાદ થઈને ફર ‘અમીન’ પર્વા ન કર સમાજની,  
એ ના જુએ તને તો તું એને જીવન સુધી ન જો

## ‘શું કરે!’

છેજ જાહેર મુજ વિચારે શું કરે!  
જે તમે સમજે નહારે શું કરે!

ઉંઘમાં શું? જનગૃતિમાં પણ મને;  
સ્વપ્ન આવે છે હજારે શું કરે!

એક જાણુ, એ છે દુનિયા જે અધી,  
એકલો ત્યાં હું બિચારે શું કરે!

મારું જ્યાં આકાશ પોતાનું નથી,  
મારો ચમકાવી સિતારે શું કરે!

દિલની હાલતને તમે જાણો તો છા,  
એ વિષે તમને ધસારે શું કરે!

એમ તો ક્યાં પ્રાપ્તો હું થાઉં છું,  
થઈ ગયો તો પણ તમારે શું કરે!

એ ખરું, કે આખી દુનિયા જે ભુરી;  
એક જો હું હોઉં સારો, શું કરે!

જે જીવનમાં સેંકડો જૂલો ‘અમીન’  
એઝબેમાં હું સુખારે શું કરે!

## ડરી ગયો

હું દોસ્તોનો એજ ઘડી ગમ ડરી ગયો,  
ચાહે છે દમ ને સમજી, ગયા, હું મરી ગયો.

હું કેશમાં જવાનીના શું શું કરી ગયો !  
જીવન અતે મરણની રમતમાં મરી ગયો.

હ્યો લાશ વેપ હ્યો તમે એ માનદારની,  
એકજ કદન છે લઇ ગયો ક્યાં જે ભરી ગયો.

વહેલો બુઢાપો આવશે નો'તી એ ધારણા,  
કમગણત મારી મીઠી જવાની ઢરી ગયો !

મુજ દેશમાંથી એ કવિ 'દૃઢબાલ' શું ગયા  
સાહિત્ય-આબમાનો સિતારો ખરી ગયો !!

મિત્રો વળાં છે થોડા વિરોધી થયા નો શું !  
થોડાક એવા મિત્રોથી શાને ડરી ગયો !

શું બાળપણથી પ્રેમનો રાગી હતો 'અમીન' ?  
એની જવાની જાય તે પહેલાં મરી ગયો !

## ‘ખાકના અંધાર પર’

જીવતાં હાલત ન પૂછી આવી એના દાર પર,  
‘કૂતડાં શાને ચઢાવે છે હવે મરનાર પર’

આફતો સો સો ઘડી છે એક દિલ લેનાર પર,  
કેવ આવી જાય છે એ દિલના સર્જનદાર પર.

કેમ હું ધાંડું નિરાશાને કે એ આશા થશે !  
છે : ધણી દારી ગયેલા, ખેલનારા પ્યાર પર’

જિંદગી દુઝા, ને સામાજિક અંધન સેંકડો,  
શું કહું કે થાય છે શું શું મને સંસાર પર.

ખાકમાંથી જન્મ લઈ માનવ મળ્યો છે ખાકમાં,  
‘કૂતડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર !

શ્વાસે શ્વાસે દદની ગમીમાં હું એકતાન છું,  
છે અનોખું રોજનું સંગીત જીવનતાર પર.

અદ્ય જીવનમાંય એના પાઠ દહ ગદ્ય વીજળા  
પળને માટે મેળવી ગદ્ય એ વિજય અંધકાર પર.

આપના જીવનના રંગો પણ અનોખા છે ‘અખીન’  
આજ મસ્જિદમાં તો ફાલે છે સુરાલય દાર પર.

## સખરસ નથી

એમ દિલ્લ-ધામાં જરાયે રસ નથી,  
એમના શુદ્ધોનું જો સખરસ નથી.

મારા સંજોગને ટીકાકાર જો,  
શ્વાસ લઉં છું એવ કમ સાદસ નથી.

એટલે મૃત્યુને પડકારું છું હું,  
કેમકે કંઈ જિંદગીમાં રસ નથી.

મારી માનવતા અધાને ચાલવું,  
પ્રેમી છું પણ સકુચિત માનસ નથી.

માનવી સંજોગનું ઘાતર ફકત,  
કોઈનું એમાં કંઈ સાદસ નથી.

રાજની 'મૃત્યુ-રમત'તો ના ગમે,  
જિંદગી છે, જિંદગી, શરસ નથી !

માનવીનો સ્વાર્થ ને સંપ્રદ જુઓ  
જીવવું છે જ્યાં સુધી વારસ નથી.

ફટલાં વર્ષો નિરાશાનાં 'અમીન'  
એટલું શું જીવવાનું બસ નથી !

## હલાલ નથી

નથી એ વિશ્વનો ઉત્કર્ષ આજકાલ નથી,  
કે માનવીની નજર ને હૃદય વિશાલ નથી. •

સુકાની સેંકડો છે એક નાવના બ્યારે,  
કહો તમેજ, શું એ તંત્ર પાયમાલ નથી.

નથી જો એમાં જવાનીનાં રંગ ને ગમી  
બલે છે લોહી પણ એ લોહી ખાસ લાલ નથી.

દરામ ગણીએ તો અપમાન એના સર્જકનું  
કદી ન કહીએ કે અમને જગત હલાલ નથી.

દિલાસો દઈને એ દુખમાં ફરીથી દુખ દે છે  
નથી મગજમાં સમાતી જગતની ચાલ નથી.

કહો દલીલને ખાતર સવાલનો છે જવાબ  
જવાબમાંથી નીકળવાનો શું સવાલ નથી.

ભરી ભરીને હું પોતે પીઉં છું રૂપનો રસ,  
શરાબ માટે જરૂરી મને કલાલ નથી.

મરે છે ત્યારે કવિની કદર થવા લાગે  
એ કેમ જીવી ગયો એનો કંઈ સવાલ નથી.

દરામ શું છે અંત શું હલાલ, રહેવા દો,  
શુલામ દેશમાં ખુદ ઝિંદગી હલાલ નથી.

સહન કરેજ તમાર્યા સમાજના છે 'અમીન'  
અમારા ગાંઠ નક્કલ કુદરતીજ હાલ નથી.

## ભરી ને પી

જામ પર જામ તું ભરીને પી,  
જિંદગી જિંદગી કરી ને પી.

જીવવા કાજ છે જીવનની શરાબ,  
જીવવા પી, મરી મરી ને પી.

જો નશો ના ચઢે, ઉભો થઈ જા  
જામની ચારેગમ ફરી ને પી.

હું તો જે કાંઈ છું તે જાહેર છું,  
તું જો ચાહે ડરી ડરી ને પી.

મોકું જીવન બનાવવા જગમાં,  
ઘૂંટ કડવા ભરી ભરી ને પી.

ખોટી વાતો બલે હરે ખોટી,  
ખરી વાતોને કર ખરી ને પી.

હા, રડીને ગુનાહ માફ કરાવ.  
જામ 'કૌસર'નું કરગરી ને પી.

કાંઈના પ્રેમની શરાબ 'અમીન'  
હિલમાં જર ને ભરી ભરી ને પી.

## ચમકે તે વીજળી નહીં

સાચું કહું તો રીત એ કહેવાય ન્યાયની નહીં,  
તારી ખુશી ખુશી, અને મારી ખુશી ખુશી નહીં !

જો આજ મારી જિંદગી છે બીજું નામ મોતનું;  
‘જેને જગત મરણ કહે એ કેમ જિંદગી નહીં ?’

એવું બધું છે આપણું, કહેવાય એમ આપણું,  
દુનિયા છે જો કે આપણી, તો પણ એ આપણી નહીં.

મારી તો વાત ડીક, પણ હાલતને દિલની જોઈને,  
અશ્રુનો જોશ એ હતો, આંખો રડી શકી નહીં.

આમાં ન ‘પાણી’ હોય તો, એમાં ન ‘આગ’ હોય તો,  
ગર્જે તે વાદળો નહીં, ચમકે તે વીજળી નહીં.

હું છું કવિ, જુદી જુદી દૃષ્ટિએ ના જુઓ મને,  
કોઈની આરસી બનું, કોઈની આરસી નહીં.

મારા વિવેચકોને હું વશ તો કરી શકું છું, પણ  
કહેનાર કોઈ તો રહે, ‘તારી કૃતિ ગમી નહીં !’

કાવ્યત્વ હંદબદ્ધતા, તે જયતા ન હોય તો,  
એ પછને ‘અખોન’ હું માનું જ સાચેરી નહીં.



## વસાહત કેવી

રાજ દે છે હવે દિલ, દદને દાવત કેવી !  
રાંજ લાગીને રહી મારી મોહખત કેવી ?

એમાં બંનેનો સમન્વય છે, જે દિલ હો સાચું,  
પ્રેમ કરનારને રાહત કે મુસીબત કેવી !

સ્પષ્ટ વક્તા છું ને દૈયે છે તે હોડે મારા,  
વાત જાહેર વળી કેવી ! અને અંગત કેવી !

ધરતી બરચક તો ચતી જાય છે માનવથી છતાં,  
યદ ગત પ્રેમથી ખાતી એ વસાહત કેવી !

દુશ્મની દોસ્તીમાં એમની બદલી અંતે,  
જે અસંગત હતી, મેં કાંધી મુસંગત કેવી !

કાં અમારીજ ખચર રાખે છે; પૂછે છે 'અમીન'  
એ તો સંભળાવે તમારી છે તબીબત કેવી !

## યાચના

તુજ કને એજ એ બુદ્ધા માંગું,  
ઢામના દર્દની દવા માંગું.

પણ છે હાથે ગુલામીનાં બંધન,  
શર્મ આવે છે, શું દુઆ માંગું ?

રહી બીમાર જીવવા કરતાં,  
એજ સાથે છે મુજ કઝા માંગું.

જે તરફ હોય કાંઈ તોફાનો,  
એથી ઉલટી જ હું હવા માંગું.

જાઉં જ્યાં, છે કુસંપ ને ઝંઘડા,  
જાઉં પણ ક્યાં જો હું જવા માંગું.

તુજ દયાથી મને ઉગારી લે.  
મુજ ગુનાહોની એ સજા માંગું.

થાય છે કંઈક થઈ જવાનું મન,  
થાઉં પણ શું જો હું થવા માંગું.

મોત સુની છે શીખવાનું 'અમીન'  
હું નવું રાજ શીખવા માંગું.

## દયા હોય ના

જેમાં રૂદન હોય એ મારી કથા હોય ના,  
જેને શુદાયો હરે, મારી યુવા હોય ના.

જેની દવા હોય એ દર્દ વળી દર્દ શું !  
દર્દ એ કહેવાય છે જેની દવા હોય ના.

દર્દ છે તારું જુદું, દર્દ છે મારું જુદું  
તારી દવા હોય તે મારી દવા હોય ના.

એમ એ સર્વત્ર છે એજ વિચારું છું પણ  
આવે સમજમાં નહીં એવો ખુદા હોય ના.

મારી ખુશી ઓર છે, મારો ખુદા ઓર છે,  
તારો ખુદા હોય તે મારો ખુદા હોય ના

છુંજ ગુન્હેગાર હે જન્મના દેનાર, પણ  
તારી ખતાની કસમ મારી ખતા હોય ના

કેમ એ જીવન, જીવન હોય કલાકારનું,  
જેની જીવનસહચરી, નીજની કલા હોય ના

છે જ 'અમીન' આપનો એને જુરો તો જુરો !  
જ્યાં એ જુરો હોય ના, સારી સલા હોય ના.

## સાંપડી છે

મને એ પ્રેમસુરા સાંપડી છે,  
—કે જે પીવડાવવી પરને પડી છે.

જીવનની એ જડીબુટ્ટી જડી છે,  
નિરાશાને અમર કરવી પડી છે.

અમર રાખે તો કાષ્ટ ક્યાંથી રાખે,  
અધાને ચોતપોતાની પડી છે.

નથી બધા એકતા સ્વરાજ્ય કેવું ?  
પ્રચારત આશાની તૂટી પડી છે.

‘અમીન,’ આજાદ છું’ બધાંધને પણ,  
ફલા ફટ્ટી જવાની સાંપડો છે.

## કોઈપણ ભાવે, નહીં

સંકુચિત મન જ્યાંસુધી સંકાઓ સળગાવે નહીં  
ત્યાંસુધી હંડે કલેજે જીવનું શાવે નહીં,

માનવીઓ જ્યાં સુધી માનવતા અપનાવે નહીં,  
ત્યાંસુધી જન, શાંતિ જાવે નહીં, આવે નહીં.

બેટ આમુ દિલની, પશુ ને આપને ભાવે નહીં,  
ના, નહીં વેચી શકું એ, કોઈ પશુ ભાવે, નહીં.

કાવ્યને પોષી રહ્યો છું હું હૃદયના રક્તથી,  
નીર સમજી લેજો એને રંજ ને લાવે નહીં.

ધીરે-ધીરે ચાલનારાની જ એમાં જીત છે,  
દોડનારા 'જીંદગીની દોડમાં' હાવે નહીં.

હિંદને સાહિત્યકારોની જરૂરત છે છતાં,  
શૂન્યા રહીને કોઈ, સાહિત્ય સર્જાવે નહીં.

એ ન આબ્યા ખાસ ચાહ્યા જીવ છે ખીમારના,  
એમને કહેજો હવે તકલીફ દરમાવે નહીં.

એમ આશા ને દુઃખે તો પશુ ન લજ્જત ના મિઠાશ,  
જ્યાં સુધી મારી નિરાશા એને બહેલાવે નહીં.

પ્રેરણા હા તો બધી હઠથી વધીને છે 'અમીન'  
શું કરે કોઈ કવિ ને પ્રેરણા આવે નહીં,

મારી માનવતા મને પક્ષોથી પર રાખે 'અમીન'  
કોઈ પક્ષે કોઈ માફ નામ તોંધાવે નહીં.

## ‘હુસૈન જિંદાબાદ !’

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ, ઐ હુસૈન જિંદાબાદ,  
 અતઃ કાલ તુજ નેહાદ,  
 ધર્મ તારો માનવવાદ,  
 દાબી દીવા ઐ દસાદ,

કરબલાથી ઉઠ્યો સાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.

વાહ ઐ મંબીરતા,  
 લાવી રંગ બીરતા,  
 છતી ગદ ઐ સ્થીરતા,  
 ધન્ય તારી ધીરતા,

આજ પશુ છે તારી યાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.

હુસ્નનો	હળસ	વું,
છસ્કનો	વિકાસ	વું,
બેહનો	નિવાસ	વું,
દીનની	સુવાસ	વું,

દુસ્મનોય દે છે દાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.

ધન્ય ધન્ય તારી શાન,  
ધન્ય ટેક ને સ્વમાન,  
ના મધુ' નીચું નિશાન,  
આપી દીધા અભિદાન,

ને ફળી તારી મુરદાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.

તારી આહુતિ અમર,  
માળકોય વીર નર,  
ખેલ ખેલી જન પર,  
નામ ક્યાં દિવ્યતર,  
તારી ચંદ્ર સફળ જોડાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.

કદપના અમન કહે,  
મન અને મનન કહે.  
ને કવિ કવન કહે  
એજ છે વતન કહે,

જોષએ હુસૈન વાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ...

ઐ હુસૈન જિંદાબાદ.



અરે વાહ !  
મુળાનીમાં ઉપબોધી  
સર્વે ભલે રખાડિ  
**બોડીંગ**



14. 3. 67 श्री साधनी शु.  
८. ५. १ साधनी - सुपत

222

૨. એફેસ  
૧૧૭

ਉੱਤਰ ਆਸ਼ਿਅ

અલીબાઈ તાજબાઈ કિનખાવવાના.

મોટી ઘડિયાલ પાસે. ચુરત.



પ્રીત નાટ

# બાદશાહ

સ્વાલિષ્ટ  
પીણ્ડો,  
આઈસક્રીમો  
આઈસ સરબત  
વીજરે  
માટે  
હાથકાથી  
પ્રખ્યાતી  
પામેલા.

- (૧) ઉનાળાની સખત ગરમીમાં  
(૨) લગ્ન મેળાવણી અને પાર્ટીઓમાં

— સર્વ ઠેકાણે —  
તમેને સવળ પડતા  
બાદશાહ દુપોમાં પધારો.

બાદશાહ ઇલેક્ટ્રીક ચોરા ફ્રીજટી  
કરવાગેઠ, સુરત.

## મૈમુન કેમીકલ વર્કસના

હાઈકલાસ પરફ્યુમરી, હિર ચોઈલ, સ્નો, ગોરોડ.  
પેઇન ગ્રામ, હિર રીમુવર, ફેસ્ટગ આઈલિ, ગોડ વોટર,  
તથા હરેક રંગની ગ્રાહી વાપરો.

સોલએજન્ટસ:—

ભારમલ ટી કમ્પની લિમિટેડ સુરત.

— ઇકોનોમીક વેસ્ટીંગ —

અને

ગનીલાઈ એન્ડ સન્સ ટેલર્સ ગાંધીપુરા, સુરત.

## મોહંમદઅલી એન્ડ સન્સ

દરેક નતની કલામય થેલીઓ  
અને  
રેડીમેડ કલોથ જથ્થાબંધ તથા  
છૂટક મલશે.

## મોહંમદઅલી એન્ડ સન્સ

ઝાંપા બજાર, પોસ્ટઓફિસ સામે, સુરત.

ગ્રાહકોને સંતોષ એજ અમારો મુદ્રાલેખ  
'ત વ ક્ક લ' વે: ચ કું.

નૂરમોહંમદ ડો ગભાણ સામે,  
બુરાનપુરી બાગાન, સુરત.  
નાના મોટા ઘડિયાલો દુરસ્ત કરનાર  
તેમજ વેચનાર  
પ્રોપ્રાયટર: એચ. એમ. ઘડિયાલી  
ધરનું સરનામું: ઘંઠરપુરા, સુરત

## નેમચંદ અંબારામ પરચીગર

જવેન્સ

હાલની ફેશનના સોનાનાં તેમજ  
ઝવેરાતના હાગીનાઓ બનાવનાર  
ત્યા વેચનાર

કે: ગોપીપુરા, ઝવેરી બજાર, સુરત

